

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2010 – 2013

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lucie Dušková

**Politická rétorika v průřezu evropskými dějinami a její
dnešní podoba v České republice**

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce: MgA. Miloslav Kučera

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2010 – 2013

BACHELOR THESIS

Lucie Dušková

**Political rhetoric in the section European history and its
present form in the Czech Republic**

Prague 2013

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

MgA. Miloslav Kučera

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 29.3 2013

Lucie Dušková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat MgA. Miloslavu Kučerovi, za jeho trpělivost, vstřícnost a odbornou pomoc.

Anotace

Bakalářská práce na téma politická rétorika v průřezu evropskými dějinami a její dnešní podoba v České republice se zabývá dějinami rétoriky a její návaznosti na rétoriku politickou, která z ní vychází. Teoretická část práce se věnuje zkoumání událostí, které vedly ke vzniku politické rétoriky a jejímu postupnému vývoji. Vyzdvihuje důležité osobnosti, které se touto problematikou podrobněji zabývali. Bakalářská práce obsahuje praktickou část, ve které je zkoumána problematika české politické rétoriky současnosti. Cílem práce je ověřit důležitost kvalitní rétoriky v návaznosti na politickou kariéru.

Klíčové pojmy

Nonverbální komunikace, písemný projev, politik, politická kariéra, rétorika, řečnictví, verbální komunikace.

Annotation

The topic of this Bachelor thesis is Political rhetoric in European history and its present form in the Czech Republic. It describes the history of rhetoric and its relation to political rhetoric that builds upon it. The theoretical section of the thesis is concerned with assessing the events that led to the emergence and development of political rhetoric. It highlights significant personalities who addressed this issue in more detail. The empirical section of the thesis investigates current Czech political rhetoric. The aim of this thesis is to verify the importance of high quality rhetoric in relation to a political career.

Key words

Nonverbal communication, oratory, political career, politician, speech, politician, rhetoric, verbal communication.

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 ŘECKÉ POČÁTKY RÉTORIKY	11
2 PRVNÍ UČITELÉ RÉTORIKY, RÉTORICKÁ VÝCHOVA	13
2.1 Gorgias z Leontin	13
2.2 Sokrates, Platon, Aristoteles	14
3 RÉTORIKA HELÉNISTICKÁ A ŘÍMSKÁ, STATUS ŘEČNÍKA	17
3.1 Římští řečníci	19
4 RÉTORIKA STŘEDOVĚKÁ A RENESANČNÍ	21
4.1 Křesťanská rétorika	21
4.2 Školství ve středověku.....	22
4.3 Aurelius Augustinus, Anicius Manlius Severinus Boethius	22
4.4 Kazatelská rétorika v Českých zemích	23
5 RÉTORIKA V OBDOBÍ HUMANISMU A RENESANCE	25
5.1 Jezuitská, protestantská a českobratrská rétorika	25
5.2 Filozofie proti rétorice v 17. století	27
6 RÉTORIKA 18. – 20. STOLETÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH	29
6.1 Vliv české rétoriky na rozvoj řečnictví v Evropě.....	30
6.2 Tomáš Garrigue Masaryk, Edvard Beneš	30
6.3 Rétorika 20. – 21. století	31
7 DIKTÁTORSKÁ RÉTORIKA x DEMOKRATICKÁ RÉTORIKA	33
7.1 Winston Churchill	34
7.2 Adolf Hitler	35
7.3 Charles de Gaulle	37
7.4 Benito Mussolini	38
8 MANIPULATIVNÍ RÉTORIKA.....	40
8.1 Manipulace v politické rétorice.....	41
8.2 Nonverbální komunikace.....	41
8.3 Argumentace.....	42
8.4 Techniky manipulativní rétoriky.....	44
8.5 Příklad manipulativní rétoriky	45
9 SOUČASNÁ ČESKÁ RÉTORIKA VYBRANÝCH POLITIKŮ.....	47
9.1 Václav Havel.....	47
9.2 Václav Klaus.....	48
9.3 Miloš Zeman	49
9.4 David Rath.....	50
9.5 Miroslav Kalousek	51
PRAKTICKÁ ČÁST	53

10 METODA ZÍSKÁVÁNÍ DAT.....	53
11 ZÍSKÁVÁNÍ RESPONDENTŮ	54
12 ŘAZENÍ OTÁZEK V DOTAZNÍKU	55
13 VYHODNOCENÍ JEDNOTLIVÝCH ČÁSTÍ DOTAZNÍKU	56
14 HODNOCENÍ VÝZKUMA	57
ZÁVĚR	63
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	65
SEZNAM GRAFŮ A TABULEK.....	69
SEZNAM PŘÍLOH	70

ÚVOD

Nejen v souvislosti s nedávnými prezidentskými volbami, se zdůrazňuje význam kvalitní politické rétoriky, jež dokáže ovlivnit masovou společnost. Této problematice, se začíná věnovat stále širší spektrum vědeckých oborů. Politická rétorika tak začíná zasahovat nejen filozofii, ale i politologii, sociologii, psychologii, marketing a reklamu. Vzniká tak stále více firem a odborníků specializujících se na tuto problematiku. Při výběru těchto firem se političtí kandidáti stále více zaměřují na skutečnost, aby jejich projev a celkové vystupování bylo vždy lehce pochopitelné, zapamatovatelné a osobité. Úkolem v této bakalářské práci bylo zjištění, do jaké míry ovlivňuje kvalitní politická rétorika náhled společnosti na samotného rétora a do jaké míry se nechá společnost touto rétorikou ovlivnit při důležitých rozhodnutích.

Toto téma autorka zvolila proto, že teorie rétoriky by měla být základem každého pracovníka, který se uchází o pracovní pozici v médiích. Politická rétorika ovlivňuje rozhodující momenty celosvětových dějin, o které se autorka dlouhodobě zajímá.

První kapitola této práce se tak věnuje především počátkům rétoriky, které zahrnují Řecko-římskou práci se slovy, jejich použití a ucelení do jednotlivých projevů. V těchto kapitolách se autorka snaží vycházet z prostředí této doby, kde je politická rétorika nejen zdrojem moci, ale i nutnou součástí pro přežití ve vyšších kruzích. V dalších kapitolách jsou pak vyzdvihovány první školy rétoriky, jejich vliv na šíření politické rétoriky a významné rétory, kteří politické rétorice a rétorice obecně určují prvotní pravidla. Zde také vznikají dlouho trávající boje, o udržení rétoriky, jako důležité vlastnosti panovníka.

Teoretická část této práce pak poukazuje na rozdíly mezi politickou rétorikou diktátorskou a demokratickou, její odlišnosti jsou často zapomínány. Autorka rozebírá verbální i nonverbální nedostatky a dokonalosti jednotlivých rétorů, kteří svou rétorikou dokázali změnit běh dějin. V návaznosti na tuto kapitolu pokračuje řešení problému manipulativní rétoriky. Zdůrazňují se zde techniky manipulace z pohledu rétora a psychologický dopad na posluchače. V poslední části teoretické části se zaměřuje na nejvýznamnější současné rétory na české politické scéně. V kapitole vychází z videozáznamů, písemných projevů a novinových recenzí.

V části praktické se pak autorka snaží ověřit tezi, že kvalitní politická rétorika velmi významně ovlivňuje politikovu kariéru. Tuto myšlenku ověřuje dotazníkem, který ukázat, zda působí politikova rétorika na společnost v takové míře, aby byla schopna změnit postoj jedince k dané problematice.

Cílem práce by mělo být zjištění, povědomí společnosti o rétorických dovednostech, používaných v dnešní politické rétorice v oblasti české republiky. Celkový význam práce by mě poukazovat na ovlivnitelnost rozhodnutí jedince a manipulace ze strany rétora.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ŘECKÉ POČÁTKY RÉTORIKY

Rétorika se tak stává oborem, který zkoumá jazykovou, věcnou a stylovou formu daného projevu, ale i způsob přednesu, psychologického působení na publikum a na možnost možné politické přesvědčivosti.¹ Rétorika od svého vzniku vychází ze dvou předpokladů, ze svobody slova-parrésia a ze svobody jednání umožňující příklon k nejpřesvědčivějšímu z možných variant chování a k nejlepšímu z předložených argumentů. Rétorika tedy není oblast jistoty nevyvratitelného vedení ani výhrůžek a verbálního násilí, ale oblast mínění. Rétorická prestiž vyrůstá ve včasnosti a vhodnosti pronesené řeči a v nemenší míře vědomí působnosti slova. Rétorika byla umění ovládnout logos neboli slovo a současně také samostatným oborem.

Tento obor se zamýšlí nad různými možnostmi použití logu, snaží se je také uspořádat dle souboru pravidel.² Slovo rétor (rhétor) tedy lze překládat jako mistr slova. Výuka rétoriky se stala jedním ze základních pilířů řeckého vzdělávání. V době antického Řecka lidský hlas představuje hlavní komunikační prostředek a schopnost přesvědčit ostatní posluchače je základním kamenem pro kariéru politika. V homérském období je uznávaná osoba moudrého starce vypravěče. Rétorika byla umění ovládnout logos neboli slovo a současně se také stala samostatným oborem. Tento obor se zamýšlí nad různými možnostmi použití logu, snaží se je také uspořádat dle souboru pravidel.³ Doklady o veřejném životě v antickém Řecku a nejstarší zmínky o politických a soudních řečech svědčí o tom, že vznik rétoriky jako oboru zabývajícího se schopností přesvědčivě se vyjadřovat vzniká až o několik desetiletí později.

¹ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 11. ISBN 978-80-86723-55-6.

² KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2.přepřac.vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 23. ISBN 978-80-246-2001-5.

³ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 11. ISBN 978-80-86723-55-6.

Svědectví o řečnických vystoupení nejstarších politiků vydávají Thukydidovy Dějiny Peloponéské války (Perikleonova řeč nad padlými). Autentičnost dochované ukázky je však sporná a je spíše záležitostí dodatečné stylizace. Tyto řeči s vysokou pravděpodobností neměly předem připravenou předlohu, takže se prakticky nedochovaly. První dochované rétorické dokumenty pocházejí z 5. století př. n. l. K utváření rétoriky zásadně pomohly dvě základní přeměny řecké společnosti z Efialtovy reformy soudnictví a z Kleisthenovy demokratické ústavy. Tyto dvě základní politické přeměny vyvolaly vzrůst společenské aktivity a tím se i zvýšily nároky na politické a soudní řečnictví.⁴

⁴ KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2.přepřac.vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 22. ISBN 978-80-246-2001-5.

2 PRVNÍ UČITELÉ RÉTORIKY, RÉTORICKÁ VÝCHOVA

Za první učitele rétoriky v 5. století př. n. l. jsou považováni sicilští myslitelé Korax a Teisias. Korax píše první učebnice řečnického umění, zatímco Teisias poprvé rozděluje řečnický projev na úvod (prooimion) vlastní stať (agón) a závěr (epilogos).⁵ „Vlastní stať se dále členila na popis události (diégésis) a zdůvodnění řečnickových stanovisek (pistis). V tomto nejstarším období se zrodilo učení o třech základních předpokladech ovládnutí rétoriky – o přirozeném nadání, o ovládnutí rétorických pravidel a o praktickém cvičení.“⁶

Do nejstarší generace sofistů nepochybně patří také Protagoras (485-415 př. n. l.). Jeho dochované výroky významně ovlivnily celou sofistickou rétoriku. Jedná se o výrok o dvojím logu, tyto jeho výroky byly často napadány, přesto se staly základem agonální rétoriky.⁷ U Protagory si mluvčí a posluchač mohou vyměňovat své role, každá strana se snaží prosadit svůj pohled. Cílem těchto dialogů je převaha argumentů a ovlivnit názor protistrany. Sofistická výuka pak byla zakládána především na technice rozboru a napodobování příkladů.⁸

2.1 Gorgias z Leontin

Vyhledávaný a uznávaným sicilským učitelem byl Gorgias z Leontin (483-380 př. n. l.). Založil první školu rétoriky a snažil se, aby rétorika měla svou krásu a dala se přirovnávat k básnictví.⁹ Gorgiasovy projevy vedly řečníky k naprosté dokonalosti. Řečník se nachází vysoko nad svým publikem, je schopen své posluchače ohromit,

⁵ KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 28. ISBN 978-80-246-2001-5.

⁶ KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 28. ISBN 978-80-246-2001-5.

⁷ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 14. ISBN 978-80-86723-55-6.

⁸ KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 30. ISBN 978-80-246-2001-5

⁹ ŠMAJSLOVÁ BUCHTOVÁ, B. *Rétorika*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 2006. ISBN 80-247-0868-X.

přesvědčit. Zde se stáváme prvními svědky řečnické manipulace. Gorgias se věnuje především květnatosti samotné mluvy, přináší do projevů složité metafory a básnické ozdoby. Poprvé se tak objevují specifické básnické prostředky tzv. gorgiovské figury, rozvíjí úvahy o magické moci slov.¹⁰ V Aténách získal Gorgias dobré postavení, řadu žáků, ale také mnoho odpůrců. Z Gorgiových nejznámějších děl se dochovaly dvě deklamace, Chvála Heleny (Helenés enkomion) a Obrana Palamedova (Palamédús apologia).¹¹

Na stranu zavrhovatelů Gorgiasovy školy se postavili především zastánci logografa Lysia, který byl považován za klasického řečníka a představitele přirozeného stylu.¹² Gorgiasův žák logograf Isokrat (436-338 př. n. l.) posunuje výuku dále a v úvahu bere schopnost každého řečníka. Ctil tak tradiční řeckou morálku a jeho učení postavilo základy celé pozdější teorie a praxe stylistiky.¹³

2.2 Sokrates, Platon, Aristoteles

Vývoj antického řečnictví významně ovlivnili řeční filozofové. Jedním z nejvýznamnějších byl bezpochyby athénský filozof a učenec Sokrates (469-399 př. n. l.). Na svou dobu s revolučními názory zpochybňoval dobové praktiky řečnictví. Jeho názor, že by měl obsah být důležitější než forma, byly nakonec předloženy soudu a Sokrates byl odsouzen k trestu smrti za mravní kažení mládeže. Jeho obhajoba před soudem se však dochovala pod názvem Žaloby na Sokrata, jejichž autorem je sofista Polykrates. Obranu Sokrata pak zaznamenal jeho žák Platon. Sokrates také vystupuje v Platónových spisech jako nástroj vyjádření vlastního názoru.¹⁴

¹⁰ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 14. ISBN 978-80-86723-55-6.

¹¹ KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2.přprac.vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 29. ISBN 978-80-246-2001-5.

¹² ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 15. ISBN 978-80-86723-55-6.

¹³ ŠMAJSLOVÁ BUCHTOVÁ, B. *Rétorika*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 2006. ISBN 80-247-0868-X.

¹⁴ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 16. ISBN 978-80-86723-55-6.

Sokratův žák Platon nazýval rétoriku psychagorií a kladl důraz na odpovědnost řečníka a na jeho morálku. Platon nadále posunul způsob vedení dialogu dodnes známého jako Sokratovský dialog.¹⁵ Problematice rétoriky se věnuje Platón především ve svých dialozích Gorgias a Faidros. Jako hlavní postava těchto dialogů vystupuje vždy Sokrates. Sokrates svými otázkami donutí protistranu, aby se o své pravdě či nepravdě přesvědčila sama. Po Sokratově smrti Platon odchází z Athén a zakládá si vlastní školu, Akademii. Postupně se tato škola stane centrem vzdělanosti, myslitelů a filozofů. Mezi Platonovy významné žáky patří Aristoteles.¹⁶

Aristoteles (384-322 př. n. l.) přichází studovat do Akademie, zde zůstává do Platónovy smrti. Kvůli řecko-makedonskému konfliktu je nucen opustit Athény. V roce 335 př. n. l. zakládá vlastní školu Lykeion. Později je obžalován z bezbožnosti a vyhnán do exilu kde umírá.¹⁷ „*Rétoriku Aristoteles vymezuje jako obor, který se zabývá vyhledáváním přesvědčivého v každé věci.*“¹⁸ Jeho filozofická východiska rétoriky můžeme nalézt ve spise Rétorika (347 př. n. l.) který pojednává o řeckém umění. Vznikají zde dodnes používané zásady důležité pro řečnický projev (invence, organizace, styl, zapamatování, přednes).¹⁹ Dle Aristotela můžeme rétoriku dělit na tři typy řečí: řeči soudní, řeči poradní a řeči oslavné. Tyto tři druhy řečí se postupem vyvinuly a přeměnily na nejrůznější žánry. Pronést připravenou vytříbenou řeč kultivovanou formou mluveného projevu při soudních procesech, politických událostech, společensko-kulturních shromážděních či jiných významných akcích, se považovalo za velké a oslavné idoly své doby.²⁰

Řeči soudní vznikají již roku 462 se zavedením prvních soudů a tak vznikají i první žaloby (katégoria) a obhajoby (apologia). Jejich předmětem jsou dle Aristotela skutky,

¹⁵ ŠMAJSLOVÁ BUCHTOVÁ, B. *Rétorika*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 2006. ISBN 80-247-0868-X.

¹⁶ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 17. ISBN 978-80-86723-55-6.

¹⁷ KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2.přprac.vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 37. ISBN 978-80-246-2001-5.

¹⁸ KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2.přprac.vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 38. ISBN 978-80-246-2001-5.

¹⁹ ŠMAJSLOVÁ BUCHTOVÁ, B. *Rétorika*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 2006. ISBN 80-247-0868-X.

²⁰ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 12. ISBN 978-80-86723-55-6.

kteře se staly v minulosti nebo nestaly. Dochované ukázky tohoto žánru jsou již zmíněné Obrany Sokrata nebo Žaloba na Sokrata.²¹

Řeči poradní mohli bychom je také označit jako řeči politické, protože z velké části byly přednášeny na sněmech. Staří Řekové si velice dobře uvědomovali sílu dobře či špatně podané řeči, dle které se odvíjela jejich další kariéra.²² Nejznámější ostře mířené politické řeči pak jsou Demosthenovy filipiky útočné, bojovné projevy proti makedonskému králi Filipovi.²³

Řeči oslavné, tyto řeči, zahrnují široké spektrum projevů, básní, chvalo zpěvů na určité osoby. Tyto projevy jsou stylizované, plné jazykových prostředků, rytmických prvků a prvků zvukomalebnosti. Mezi známější řeči oslavné patří Thukydidovo podání Periklovy řeči nad mrtvými v peloponéské válce.²⁴

²¹ KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 39. ISBN 978-80-246-2001-5.

²² ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 12. ISBN 978-80-86723-55-6.

²³ KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 44. ISBN 978-80-246-2001-5.

²⁴ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 12. ISBN 978-80-86723-55-6.

3 RÉTORIKA HELENISTICKÁ A ŘÍMSKÁ, STATUS DOKONALÉHO ŘEČNÍKA

Význam helénismus se začíná formovat až koncem 19. stol. pod tímto názvem si můžeme představit rozsáhlé území za doby dobyvatele a krále Alexandra Velikého. Městské státy pak ztratily samostatnost a dostaly se pod makedonskou nadvládu. V této době docházelo k velkým charakteristickým změnám rétoriky, které spočívali v několika prvcích. První z nich bylo mísení kultur, docházelo k specifické syntéze vícero proudů myšlení. Objevovali se tak nové řečnické styly a nové mísené podoby řečnictví. Druhým z nich můžeme označovat kosmopolitismus změna tematické oblasti řečnických projevů. Třetí z rysů je obrat k soukromému prostředí. Ze sněmů se rétorika dostává do uzavřenějšího prostředí, cílem je přesvědčit o sobě. Předmětem zkoumání rétoriky je dialog a běžný rozhovor. Za čtvrtý rys považujeme propracovaný školský systém. Výuka je založena především na nápodobě vzorových textů.²⁵ Vzhledem k tomu, že se nové státy začínají dostávat pod nadvládu Říma, se začíná psát převážně latinsky, řečtina se tedy jazykově dostává do ústraní.

„Studium jazyka, stylistiky písemných i mluvených textů, poetiky a rétoriky se rozvíjelo v helénistických školách stoiků, peripatetiků a v novoplatonských akademiích. Žáci se tu seznamovali s ucelenou soustavou vzdělání, rozdělenou do sedmi svobodných umění. Jejich základem bylo trivium (trojcestí) – gramatika, rétorika, dialektika na ně pak navazovalo kvadrivium (čtyřcestní) – aritmetika, geometrie, múzická umění a astronomie. Tento vzdělávací systém přetrval od antiky po celý středověk až do období renesance.“²⁶

Společně s vzdělávacím procesem se tedy začala formovat nová pravidla rétoriky. Rozvíjely se především úvahy o jazyku, stylu a formě. Velký zájem byl také o znakovou stránku jazyka – znaky, řeší otázky jazykové správnosti, v rétorice se věnují

²⁵ ŽANTOVSKÁ, I. Jazyková komunikace v dějinách lidstva, 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 27. ISBN 978-80-86723-55-6.

²⁶ Kraus, J. Rétorika v evropské kultuře i ve světě, 2.přeprac.vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 46. ISBN 978-80-246-2001-5.

problematice tropů a figur. Stylově se tak vytváří dva směry.²⁷ „*Styl antický vycházející z klasických řeckých vzorů, které rozpracovává detailní postupy logické argumentace, věnuje se stylistickým formám řeči je strohý a stručný. Styl asijský přejímající takové prvky maloasijských řečníků jako byla zdobnost a patetičnost řeči, afektovanost výrazu, magické a básnické jazykové prostředky.*“²⁸ Za průvodce asijských autorů bývá často považován Hegesias z Magnesie (3. stol. před. n. l.). Jeho šířiteli se pak stali řečníci maloasijské Ciceronovi učitelé Menekles a Hierokles z Alaband v Kárii, Aischylos Knídský a Aischins Milétský. Asijský styl tak odpovídal celkovému učení helenistického období, hodil se jako výrazový prostředek oslavných řečí a školních cvičení.

Helenistická rétorika získala charakter propracovaného oboru, který bere poznatky i z dalších oborů. V tomto období se z rétoriky vytrácí občanská rétorika, vyzdvihují se dekorativní prvky.²⁹ Rétorika se začíná nadále členit na jednotlivé oblasti.³⁰

- „Inventio – vyhledávání látky;
- Dispositio – uspořádání látky;
- Elucitio – zvolený styl projevu;
- Memoria – učení o paměti;
- Pronuntiatio – přednes projevu.“³¹

Mezi další rétorické dělení můžeme počítat projevy rozlišené dle zvukového projevu nebo dělení řečových stylů. Nezbytnou částí sestavování rétorických projevů dle jednotlivých částí.³² O tom jak výuka rétoriky v této době probíhala a z jakých řeckých vzorů vycházela, píše podrobná svědectví Seneka starší (1. st. n. l.), Suetonius

²⁷ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 28. ISBN 978-80-86723-55-6.

²⁸ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 28. ISBN 978-80-86723-55-6.

²⁹ KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2.přprac.vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 49. ISBN 978-80-246-2001-5.

³⁰ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 29. ISBN 978-80-86723-55-6.

³¹ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 30. ISBN 978-80-86723-55-6.

³² ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 30. ISBN 978-80-86723-55-6.

(1. pol. 2. stol. n. l.) a Aulus Gellius (2. pol. 2. stol. n. l.). Autoři těchto spisů si dobře uvědomovali ústřední postavení péče o jazykovou výchovu.³³

3. 1 Římští řečníci

Mezi nejvýznamnější řečníky této doby bezpochyby patří Markus Tullius Cicero (106. před n. l. - 43. před n. l.). Cicero zastával více funkcí, stal se například právníkem, úředníkem a politikem. Za jeho nejvýraznější úspěch můžeme chápat

Catilinova spiknutí. K této události se váží čtyři dochované projevy pronesené v senátu.³⁴

Ukázka: „*Jak dlouho ještě chceš, zneužívat naši trpělivost Catilino? Jak dlouho si s námi ještě budeš zahrávat? Kam až tě dožene tvá opovážlivost neznající zábran?*“³⁵

Řeči soudní můžeme u Cicerona pozorovat také, například v Řeči proti Verrovi, kde Cicero vystupuje jako žalobce.

Ukázka: „*Můj názor je takový, soudcové: jestliže došlo ke sporu mezi několika lidmi, komu má být nejspíš dovoleno podat proti němu žalobu pro zneužívání úřední moci v provincii,...*“³⁶

Jeho vlastní dílo je velmi rozsáhlé, celkem se dochovalo okolo 57. řečí a korespondence.³⁷ Cicero považoval řečnictví za nejvyšší schopnost a za nejdůležitější součást politické praxe. Byl jedním z hlavních zastánců spojování rétoriky s filozofií.³⁸ „*Cicero zdůrazňuje význam stylu a úsilí o dekorum, přiměřenost v řeči, která musí mít*

³³ KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 50. ISBN 978-80-246-2001-5.

³⁴ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 31. ISBN 978-80-86723-55-6.

³⁵ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 31. ISBN 978-80-86723-55-6.

³⁶ CICERO, M. T. *Řeči proti Verrovi*. vyd. 1. Praha: Odeon 1972. s. 37.

³⁷ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 31. ISBN 978-80-86723-55-6.

³⁸ ŠMAJSLOVÁ BUCHTOVÁ, B. *Rétorika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 2006. ISBN 80-247-0868-X.

*důsledkem přiměřenosti veškerých lidských aktivit; z tohoto důrazu vycházely i všechny pozdější vlny klasicismu.*³⁹

Proslulým učitelem a autorem učebnice rétoriky v císařském Římě, jehož řečnické figury se dodnes používají, byl Marcus Fabius Quintilianus (35 n. l.).⁴⁰

Prvním císařem se stal v římském císařství Gaius Octavius Augustus (63 př. n. l. – 14. n. l.) vzhledem k autokratickému typu vládnutí se v této době oslabuje přesvědčovací funkce politických rétorických projevů a do popředí se dostává funkce stylová a estetická. Z politického života tak na čas mizí význam řečí poradních a soudních, uchovávají se pouze řeči oslavné.⁴¹ Syntézou všech antických poznatků o rétorice, kterou nashromáždili antičtí myslitelé je dílo Marca Fabia Kvintiliána (35 – 96 n. l.), jednalo se o prvního státem placeného učitele řečnictví. Jeho hlavním dílem zůstává dvanáct knih kompendia-základy rétoriky. Šlo zde především o uchování toho nejlepšího, čeho antická rétorika dosáhla v oblasti praktického i teoretického řečnictví. Kvintiliánovým ideálem dokonalého řečníka je morální vyváženost a dokonalost řečového vystupování.⁴²

Významným vychovatelem a učitelem rétoriky císaře Nerona se stal Lucius Annaeus Seneca (4. př. n. l. - 65. n. l.). Stoupenec tzv. nového stylu v rétorice, tento nový styl poukazoval na politickou nestabilitu a zvýšené politické napětí. Do rétoriky přináší často nedokončené, emotivní krátké věty, originalitu metafor a celkové zvýšení používání jazykových prostředků. Seneca se věnoval především otázce etiky. Nový styl byl však předmětem kritiky a tak se mnoho řečníků vrátilo k Ciceronovým požadavkům na občanské kvality řečníka jeho zastáncem je např. Publius Cornelius Tacitus (55 n. l. - 120 n. l.).⁴³

³⁹ KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 59. ISBN 978-80-246-2001-5.

⁴⁰ HAVLOVÁ, I., MĚCHUROVÁ, A., ŠTEMBERKOVÁ Š., *Kapitoly z rétoriky (Pracovní texty pro budoucí učitele)*. 1. vyd. Praha: Karolinum 1991. s. 7. ISBN 80-7066-474-6.

⁴¹ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 34. ISBN 978-80-86723-55-6.

⁴² KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 62-63. ISBN 978-80-246-2001-5.

⁴³ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 35. ISBN 978-80-86723-55-6.

4 RÉTORIKA STŘEDOVĚKÁ A RENESANČNÍ

Antická řeč ztrácí ve středověku na významu, řeči politické zde byli spíše výjimkou. Těžiště mluveného projevu bylo tehdy výhradou křesťanských káznic. Rétorika se ve středověku objevovala především v psaných projevech. Stanovila a pěstovala, podobně jako v antice zásady psaného slohu.⁴⁴ Z hlediska provázanosti je zajímavým aktem mezi křesťanstvím a antikou zrušení Platónské Akademie v Athénách římským císařem Justiniánem v roce 529, která představovala poslední zbytky pohanské kultury.

4.1 Křesťanská rétorika

Základním pohled na problematiku rétoriky ve středověku je fakt, že na vzdělání a výchovu prvních velkých křesťanských kazatelů měla vliv kultura antické společnosti a výukové postupy pozdně antického školství. Probíhaly tak vášnivé diskuse, zda zanechat či odmítnout formu a styl antické rétoriky jako celku, který neodpovídá ideálům křesťanství.⁴⁵ Ve středověku se řečnictví řadilo mezi sedm svobodných umění, ta vyplývala z myšlenek antiky a byla základní osnovou pro církve a světské školství až do novověku. Křesťané často nedbali na svůj rétorický projev a mnohdy čelili výtkám pohanů. Omlouvali svou stylistickou nedostatečnost, neschopností pochopení složitějších projevů většinou prostých posluchačů. Raně křesťanští řečníci respektovali antickou rétoriku, řeč měla posluchače přesvědčovat, probouzet v nich city a krásný sloh lahodit jejich krasocitu.⁴⁶ Rétorika křesťanského středověku se tedy stává syntézou schopností stylizačních i interpretačních, umění lépe vyjádřit a také pochopit. Spolu s tím, jak rétorika rozšiřuje své spektrum na verbální produkci, zvyšuje se i význam jejího postavení v sedmi svobodných uměních. Stává se tak stylistikou i poetikou, její pozornost se upírá na projevy řečnické resp. kazatelské, umělecké, vědecké

⁴⁴ ŠMAJSLOVÁ BUCHTOVÁ, B. *Rétorika*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 2006. s. 20. ISBN 80-247-0868-X.

⁴⁵ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 49-50. ISBN 978-80-86723-55-6.

⁴⁶ ŠMAJSLOVÁ BUCHTOVÁ, B. *Rétorika*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 2006. s. 20. ISBN 80-247-0868-X.

a teologické. Středověký vzdělanec byl tedy zvyklý pracovat především s texty čtenými nahlas. Na počátku vývoje rétoriky středověké rétoriky stojí dvě významná jména sv. Augustin a Boethius.⁴⁷ Středověká rétorika se postupně rozkládá do třech jednotlivých proudů dle praktického zaměření rétorické činnosti. Jedná se o rétoriku kazatelskou, diktaminovou rétoriku a poetriae. Tyto odvětví se ve středověku vyvíjejí vedle sebe a souvisí s historickým vývojem celé křesťanské rétoriky.⁴⁸

4.2 Školství ve středověku

Školství středověku významně navazuje na vzdělávání antické rétorické školy. Převládá zde knižnost vyučování, základem je četba a výklad textů Bible. Důraz je kladen na vytříbenost projevu po formální stránce. Vyzdvihuje se styl a obsah se dostává do pozadí. Dochází k přejímání literárních vzorů. V období raného středověku měly dominantní postavení školy klášterní, důležitou roli měly také klášterní knihovny. Vznikají školy městské a katedrální, některé z nich se postupně přeměňují na univerzity. Mezníkem středověkého školství byla kulturní reforma a snaha alespoň částečně sladit školský program a kapitulních škol. Základem výuky na univerzitách nadále zůstává četba a rozbor textu. Metodou středověkého zkoumání se stává scholastik. Hádání kdy si formou otázek a odpovědí hledá způsob řešení, rozvíjí se také diskuze a schopnost citace uznávaných autorů.⁴⁹

4.3 Aurelius Augustinus, Anicius Manlius Severinus Boethius

Aurelius Augustinus (354-430 n. l.) jeho první křesťanská rétorika je začleněna do celkové koncepce chápání jazyka a procesu komunikace jako dialogické výměny jednotlivých řečových aktů. Věnuje se především otázce invence, vyhledávání témat

⁴⁷ KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 75-80. ISBN 978-80-246-2001-5.

⁴⁸ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 51. ISBN 978-80-86723-55-6.

⁴⁹ Tamtéž s. 52-53.

a schopnost pochopení psaného biblického textu a též tyto výsledky srozumitelně tlumočit. Podrobně se věnuje otázce interpretace. Schopnost dojít k porozumění vychází ze dvou stránek. Věcné, snažíme se dojít k duchovnímu záměru autora a stylistické, kdy pracujeme s doslovným zněním textu. Augustin se věnuje otázkám jazykového stylu, vycházíme z jeho čtvrté knihy De doctrina Christiana. Toto učení navazuje na Cicera a můžeme zde poznat třídění stylů na styl vysoký, střední styl a styl nízký. Jednotlivé styly se při projevu mohou střídát. Augustin používal emocionální argumentaci, razantní příklady, polemické vpády.⁵⁰

Anicius Manlius Severinus Boethius (480-524 n. l.) filozofie a dialektika nemohou existovat, aniž by věnovaly pozornost rétorice.⁵¹ Jeho dílo Tropica Beotii navazuje nejen na Cicera, ale především na Aristotela. Skládá se ze čtyř knih, které jsou věnovány logice, rétorické argumentaci a vztahům mezi rétorickou argumentací a dialektikou.⁵²

„Základem rétoriky je podle Augustina slohová vytříbenost řeči a výstižná metafora, podle Boethia logicky vybudovaná propozice.“⁵³

4.4 Kazatelská rétorika v Českých zemích

V tomto odvětví začíná rozkvět společně s vládou Karla VI. a se založením Karlovy university. V roce 1350 přivádí Karel VI. na svůj dvůr italského tribuna Colu di Rienza, který byl proslulý svou výřečností k širokému obecnstvu. Tento podnět byl velmi kladně přijat českou vzdělaneckou obcí. Poprvé se také v Čechách objevují náznaky humanistických a reformačních myšlenek.

Nejvýznamnější osobou kazatelské rétoriky v Čechách je kněz, kazatel a náboženský reformátor Jan Hus (1371- 1415). Jako rektor pražské univerzity ovlivnil vědecké

⁵⁰ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 55-56. ISBN 978-80-86723-55-6.

⁵¹ KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2.přepřac.vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 91. ISBN 978-80-246-2001-5.

⁵² ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 56. ISBN 978-80-86723-55-6.

⁵³ KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2.přepřac.vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 91. ISBN 978-80-246-2001-5.

i církevní kruhy své doby, jako kazatel v Betlémské kapli pak ovlivnil všechny vrstvy středověké společnosti. Kázání probíhala v češtině, byla srozumitelná a úderná. Bojoval proti zkažené církevní morálce, a materiální zkaženosti společnosti. Hus je autorem mnoha traktátů, pojednání i kázání.⁵⁴ Samotný boj proti církvi a její morálce vystihuje ukázka z Českých kázání svátečních.

Ukázka: „... Každý sám jest odpověden za svou spásu a má přemýšleti, zda smí příkazu prelátova poslechnouti. Na posledním soudě nikdo se nebude moci odvolávati na to, že se dopustil hříchu jedině proto, že poslechl nařízení církevního představeného...“⁵⁵

(K vydání připravil František Šimek)

Dalším pokračovatelem v tradici české kazatelské rétoriky Husův spolužák Jakoubek ze Stříbra (1375-1429). Byl spoluautorem Čtyř pražských artikul.⁵⁶ Jak se staví k tehdejší situaci, vystihuje ukázka z Betlémské kaple z roku 1416.

Ukázka: „, Když lid však povstane, chce být svéprávný, a nechce býti jenom nástrojem nových pánů, kteří sice pod obojí způsob přijímají, ale třídě jsou téměř stejní jako jejich předchůdci...“⁵⁷

(K vydání připravil Ing. Dr. Bedřich Spáčil)

Poslední významný představitel této doby je Jan z Rokycan (1396-1471) první pražský arcibiskup pod obojí. Jeho projevy dokazují vysokou úroveň rétoriky i v rámci evropského srovnávání. Po odeznění husitského období se rétorika opět vrací převážně k církevním a náboženským tématům.⁵⁸

⁵⁴ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 57-58. ISBN 978-80-86723-55-6.

⁵⁵ HUS, J. *Česká kázání sváteční*. Praha: Nakladatelské družstvo Blahoslav 1952. s. 12.

⁵⁶ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 58. ISBN 978-80-86723-55-6.

⁵⁷ MISTR JAKOUBEK ZE STRÍBRA, Bedřich Spáčil. *Betlémská kázání z roku 1416*. Praha: Nakladatelské družstvo Blahoslav 1951. s. 16.

⁵⁸ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 58. ISBN 978-80-86723-55-6.

5 RÉTORIKA V OBDOBBÍ HUMANISMU A RENESANCE

V období renesance se navracíme k době antiky a tak se daří i růstu vědomostí v oblasti rétoriky. Do rétoriky se dostávají nové myšlenky, hlavním myšlenkovým proudem se stává antropocentrismus. Hlavní důraz již nemá autorita bible, ale autorita rozumu samostatně myslícího jedince, rétorika tak upřednostňuje individuální a neotřelý přístup řečníka. Ideálem, který je často napodobován se stává Cicero a Kvitiliánus. Proces napodobování vzorů je chápán jako kreativní metoda. V celé etapě renesance převažují prvky subjektivního vnímání, estetiky, vytríbeného, živého jazyka, prvky zábavnosti. Významným krokem této doby je též vynález knih tisku. Mění se také školský systém a celé postavené scholastiky.

Hlavním představitelem humanistických učenců je bezpochyby Erasmus Rotterdamský (1469-1536). Erasmův přístup ke studiu rétoriky vychází již ze školní výuky, základním nástrojem je tedy četba a interpretace textu. Pojem *imitatio* neznámá pouze opakování a memorování, jedná se o kreativní proces. Vzory jsou zasazovány do nových souvislostí a jsou pouhým nástrojem k tvůrčímu procesu samotného studenta. Rétorika pro něj představuje syntézu gramatických, dialektických a stylistických poznatků.⁵⁹ Chceme-li se dobrat přesnější podstaty humanistických názorů, bude pro nás zajímavé Erasmovo dílo *dialog Ciceronianus* (1529). Hlavním tématem je ironizující kritika přehnaného uctívání a napodobování Cicerona.⁶⁰

5.1 Jezuitská, protestantská, českobratrská rétorika

Jezuitskou rétoriku zastupuje Bohuslav Balbín (1621-1688) zastánce klasické úměrnosti všech složek řečnického projevu a odmítá jakékoliv výstřednosti a vyumělkovanost.

⁵⁹ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 73-79. ISBN 978-80-86723-55-6.

⁶⁰ KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2.přepřac.vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 130. ISBN 978-80-246-2001-5.

Vyučoval na jezuitských školách v Praze, Brně a Českém Krumlově. Rozhodující je podle Balbína obsah sdělení, v Balbínově koncepci stylu se zrcadlí zkušenost hlasatele víry a vyzdvihuje nutnost přiblížit řeč všem posluchačům. Řeč má být přizpůsobená mravům, přehánění či nabubřelosti. Balbín se navenek hlásí ke Kvintiliánově zásadě uměřenosti v mnoha jeho formulacích je značné, že je mu bližší barokní rétorika.⁶¹ Sám je také autorem dvou učebnic rétoriky. V jeho díle *Otázky řečnické formou dialogu žáka s učitelem* vysvětluje řečnické dovednosti.⁶²

Protestantská ideologie přináší nové úhly pohledu v otázkách vědy, vzdělanosti a rétoriky. Významnou učebnici rétoriky vydává Filip Melanchthon, zdůrazňuje v ní důležitost porozumění textu a jeho interpretaci a schopnosti daný text šířit dál. Ve svých pojednáních se věnuje řečem poradním, soudním, příležitostným, ale i řečem naučným. Rétoriku chápe jako umění přesvědčivé komunikace, soustřeďuje se na styl a přednes.⁶³

V prostředí českých bratří rozšiřuje rétoriku učitel, kazatel a spisovatel Jan Amos Komenský (1592-1670) českým psaným dílem *Zpráva a naučení o kazatelství*. Pro rétorické výklady Komenského je příznačné těsné sepětí věci, myšlenky a slova, přísná služebnost rétoriky a kazatelství reformačních proudů v církvi.⁶⁴ Komenský se věnoval jednotě tří lidských aktivit: myslivost, mluvit, jednat, jedná se o propojení mozku, srdce, jazyka a ruky. Mistrovství řeči dle Komenského vychází ze tří zásad – hojnost, světlost, líbeznost a mocnost.⁶⁵

V první části díla *Zpráva a naučení o kazatelství* věnovanému invenci se Komenský zaměřuje na cesty vedoucí k vyhledávání tématu. Do textu se uvádí otázkami: Kolikero? Co jest? Proč to nebo ono? Příčiny, totiž od koho, z čeho, k čemu, jak a za jakými příčinami? Co z toho pošlo nebo pojítí mnoho, neb mělo, neb má a muž? Kdy, kdo, co před tím, a s tím, za tím, jak dlouho a kolikrát? K čemu to podobno nebo nepodobno?

⁶¹ KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2.přepřac.vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 147-148. ISBN 978-80-246-2001-5.

⁶² ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 93. ISBN 978-80-86723-55-6.

⁶³ Tamtéž. s. 89.

⁶⁴ KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2.přepřac.vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 150-151. ISBN 978-80-246-2001-5.

⁶⁵ ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 90-91. ISBN 978-80-86723-55-6.

Komenského osnovu tvoří jednotlivé body – přístup, vlastní text (vlastní téma, rozložení na části, vyložení smysli, prokázání příklady, podobenství, doložení na posluchače), závěrka. Celý projev nemá být příliš členitý, neměl by u posluchače vyvolávat zmatek. Argumenty pro svá tvrzení vybírá řečník z vlastního textu, z jiných textů, z katechismu, z rozumu, z příkladu a z podobenství. Dle Komenského musí být řeč také aktuální. Ve svém díle uvádí Komenský důležitost použití ironií, metafor, synekdoch, metonymií a hyperbol. Závěr řeči je stejně důležitý jako úvod má být stručný, výstižný a má zahrnovat shrnutí hlavních myšlenek.⁶⁶ Komenského odkaz je v dnešní společnosti chápán jako stále živý a často používaný.⁶⁷

5.2 Filozofie proti rétorice v 17. Století

Jaký je vztah učenců k rétorice? Je potřeba připomenout, že téměř všichni tehdejší učenci prošli výukou rétoriky (Descartes, Bacon, Hobbes). Způsob výuky na školách je podnítil spíše k pochybnostem než k obdivu nad rétorikou. Dostáváme se tak až k ostře vyhraněnému názoru Johna Locka, že rétorika je pouze mocný nástroj podvodu a klamu. Z filozofů 17. století se rétorikou nejvíce zabývá Francis Bacon Verulámský (1561- 1626). Proces poznávání skutečnosti Bacon rozděluje do tradičních oddílů rétoriky- invence, dispozice, paměti a stylizace. Dle Bacona lze rétoriku ztotožnit se strategií, která napomáhá uskutečnit záměry mluvčího podle toho, zdali chce v příjemcově mysli působit na rozumovou stránku či na stránku citovou. Baconovo ideálem se tak stává jasná mluva a jasné myšlení. Pro Thomase Hobbese se rétorika stává politickým nástrojem sloužící boji o moc. Dle Hobbese jsou lidé odjakživa vybaveni schopností vystupovat do vzájemných konfliktů a válek. Z této situace se vymaňují jedině tehdy, mají-li určeného vládce. Lid může vládce vypovědět teprve tehdy, nebude-li mu zajištěno bezpečí. V Leviathanu pak upřednostňuje moc jediného vládce. Vládce sice může být despotický, ale nesmí být anarchistický. Hobbes tak

⁶⁶ KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2.přepřac.vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 151-153. ISBN 978-80-246-2001-5.

⁶⁷ ŽANTOVSKÁ I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. s. 93. ISBN 978-80-86723-55-6.

považuje rétoriku za základní politickou vlastnost vůdce.⁶⁸ „*Postavení vládců v demokratických státech zaujímají řečníci, o osudu těchto států proto rozhoduje jazyk, jímž tito řečníci vládnou. Vůdcové rebelií, jakkoli nepřiliš moudří, musí nutně být výmluvní. Proto je také rétorika pro všechny druhy státu hrozbou.*“⁶⁹ Z Hobbesova hlediska může být pozitivní rétorika tehdy, straní-li státní moci. Musí však být založena na autonomii každého jedince. Jedině autorita státu zabezpečí člověka před ztrátami hrozícími zvenčí.

Mezi důležité učence rétoriky 17. století musíme zahrnout Bernarda Lamyho (1640-1715). Jeho kniha *Rétorika aneb umění mluvit se* dočkala značného úspěchu ve Francii i za jejími hranicemi. Dle Lamyho je úkolem rétoriky, nalézat takové jazykové prostředky, které podněcují žádoucí emocionální vzruchy. Lamy na svou dobu nepíše klasickou učebnici rétoriky, ale snaží se vyložit zásady stylizace přesvědčivé řeči. Předmětem jeho zájmu je tedy, naučit se všechny stylizace řeči, jejichž funkcí je zaujmout.⁷⁰

⁶⁸ KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2.přepřac.vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 159-163. ISBN 978-80-246-2001-5.

⁶⁹ KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2.přepřac.vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 163. ISBN 978-80-246-2001-5.

⁷⁰ KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2.přepřac.vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 164-166. ISBN 978-80-246-2001-5.

6 RÉTORIKA 18 - 20. STOLETÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH

V 18. století se začíná formovat stylová forma jednotlivých projevů. Bez poznatků z oblasti stylistiky se tak neobejde ani rétorika. Skutečnost, že styl k člověku neodmyslitelně patří, uvedl francouzský přírodovědec, George Louise Leclerk Buffon (1707-1788). Buffonovi v této definici nešlo o vymezení stylu jako osobitého vyjádření individua, o výraz jeho psychicky, ale o to, že styl je vlastností výrazně lidskou.⁷¹

Bez těchto poznatků se neobejde ani rétorika v Českých zemích. Vzniká zde jazykově a literárně zaměřená rétorika, z které vychází Jungmannova Slovesnost, soustavná učebnice básnické a řečnické výmluvnosti. Josef Jungmann (1773-1847) ji v první vydání pojal jako sbírku literárních vzorků a rozřadil ji dle účelu, látky a slohu. Druhé vydání bylo rozšířeno rozsahem teoretického úvodu i obohacením nových ukázek. Autorovi šlo o obrození české společnosti a používání české rétoriky zejména v oblasti národní vědy, kultury a politiky. Jungmann ve svých dílech vychází především z Kvintiliána. Například myšlenkou, že rétorika se má zabývat všemi látkami a celým spektrem jazykového projevu. Velký důraz klade Jungmann žánrům řečnickým. Dělí je na žánry duchovní (dogmatické, etické a smíšené) a žánry světské (politické, vojenské, soudní, pohřební, akademické).⁷² „*Teprve kultivovaná výmluvnost podle Jungmannova názoru mění jazyková vyříbený nástroj dorozumění a v prostředek vyjádření logicky zdůvodněných idejí pravdy, estetických idejí krásy a estetických idejí dobra.*“⁷³

⁷¹ KRAUS, J. *Člověk mluvící*. 1.vyd. Praha:LEDA spol s. r. o. 2011. s. 43-44. ISBN 978-80-7335-258-5.

⁷² KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2.přepřac.vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 191-192. ISBN 978-80-246-2001-5.

⁷³ KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2.přepřac.vyd. Praha: Karolinum 2011. s. 194. ISBN 978-80-246-2001-5.

6.1 Vliv české rétoriky na rozvoj řečnictví v Evropě

Vliv na rozvoj řečnictví v Evropě mělo zvláště osvícenství v době obrozenecké, po roce 1848 mezi známé řečníky patří František Ladislav Rieger (1818-1903). V průběhu 19. století se pak přidávají další řečníci Karel Sladkovský (1823-1880), Eduard Grégr (1827-1907), k vynikajícím českým politickým řečníkům patří prvorepublikový prezident Tomáš Garrigue Masaryk (1850-1937) a Edvard Beneš (1884-1948). V současné době se zájem o rétoriku stále zvětšuje. Vznikají rétorické školy, v roce 1977 je založena v Curychu mezinárodní společnost pro rétoriku. S rozvojem společnosti jsou kladeny nároky na věcný obsah projevu i formu sdělení, stoupá význam argumentace. Rétorika se opírá nejen o jazyk, ale také o nonverbální stránky projevu. Současná doba navíc poukazuje, že bez dobrých rétorických schopností se dnes nelze obejít již na nižších manažerských či politických postech.⁷⁴

6.2 Tomáš Garrigue Masaryk, Edvard Beneš

T. G. Masaryk vynikající rétor vystihující situaci a dobu, neúnavně dodává tehdejšímu lidu odvalu. V jeho projevech je slyšet úcta a pokora, není divu, že si vyslouží něžné označení tatiček Masaryk. Masaryk dokázal vzbudit v československém národě hrdost a odvahu postavit se problémům. Jeho rétorika by se mohla zdát z dnešního pohledu zastaralá, používá zastaralé výrazy a použití slov ve tvarech dnes neznámých. V zachovaných projevech Masaryka je také slyšet nelibá výslovnost zvláště těžších souhlásek (například nečisté vyslovování písmene ř). Z obsahové stránky jsou Masarykovy projevy věcné, neodbíhají od tématu. Projevy nejsou monotónní a zanechávají skvělou předlohu české rétoriky pro budoucí politickou rétoriku.

Jako příklad uvádíme Masarykův projev z 28. října 1919.

⁷⁴ Rétorika - teoretický vstup - Katedra českého jazyka a literatury ©2013 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:M3vrUmG6LFIJ:kcjl.upol.cz/retorika1.doc+&hl=cs&gl=cz&pid=bl&srcid=ADGEESjyBm0p4LJltLpaJT4pBfUJTkYX3QPk_2o0tQsrmspYdM9y799H5E7SFzqDFbdpaDjTpMJZj5gFTEkKucB9Q3mixw0OMKFCrbh21E8WbcCwCJ_xBIFt103OjDopIL9yz5KMeIAY&sig=AHIEtbQ2BV0xf6_KHRPxiZTq0tzzwnk8g.

„Zkrátka - v politice vnitřní i zahraniční, musíme se teď postavit výše, hodně výše, musíme mít odhodlanost a odvahu, být většími, být světovými.“⁷⁵

„Pozoruji, že často žalují na zločince lidé, kteří sami nešetří pořádku a práva v malém. (Výborně!) Volá se po silné ruce, po diktatuře, po přísných zákonech - já bych chtěl zdůraznit, že každý jednotlivec a jednotlivé organizace musí pracovat k očistě.“

Edvard Beneš je považován společně se svou manželkou Hanou Vlčkovou jako vzorový prezidentský pár. Přes velice těžkou politickou kariéru se Edvard Beneš stal skvělým diplomatem a především rétozem. Jako prezident měl vždy za úkol oznamovat nejtěžší rozhodnutí v rámci republiky. Tento nelehký úkol zvládal jako sociolog a politolog s velkým uznáním. Jeho projevy vzhledem k situaci jsou plné bolestných okamžiků, které jako řečník přednáší s pílí a oddaností národu. V jeho řečech můžeme zaznamenat věčnou snahu o demokracii a podporu národa v nejtěžších chvílích. V jistých detailech je v Benešově hlase cítit odpor a nesouhlas s režimem, který nemůže vzhledem k situaci vyjádřit přímo. Jako příklad uvádíme citát z 5. října 1938, kdy je Edvard Beneš nucen abdikovat a odejít do exilu.

„ Všechno to jednou bude soudit historie a rozhodne spravedlivě. Řeknu jen to, co cítíme bolestně všichni. Oběti, jež od nás byli tak důvěrně žádány, jsou neúměrné a nejsou spravedlivé. Národ toho nikdy nezapomene, i když to nese s důstojností, klidem a sebevědomím, jež budí obdiv všeobecný. Je v tom vidět sílu národa a mravní velikost jeho synů a dcer.“⁷⁶

6.3 Rétorika 20. a 21. století

Rétorika byla dříve chápána jako teorie a praxe jazykové komunikace. Jako samostatná lingvistická disciplína, rétorika přestala být ve školách pěstována pouze prakticky, ale také teoreticky. Teprve v posledních desetiletích je rétorika opět chápána jako umění přesvědčit a argumentovat. Za dva a půl tisíce let se prakticky nezměnilo chápání

⁷⁵ *Projev T. G. Masaryka k 28. Říjnu 1919.* Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky. [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/085schuz/s085001.htm>.

⁷⁶ *Edvard Beneš abdikoval, Československo je bez prezidenta.* Neakuality. ©2010 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.neakuality.cz/domaci/edvard-benes-abdikoval-ceskoslovensko-je-bez-prezidenta/>.

rétoriky. Stejná zůstává i cesta, kdy člověk prochází od námětu k řeči po zvukové či písemné zpracování. Do rétoriky pronikají úvahy filozofů i myslitelů a tak se spojuje s dalšími disciplínami (logika, psychologie, výchova). Ve velké míře si předmět rétoriky přivlastňují nově vznikající obory (reklama, marketing, teorie komunikace, lingvistika textu). V polovině dvacátého století pak vzniká výraz hnědá rétorika, rétorika nacistické propagandy.⁷⁷

⁷⁷ Rétorika - *teoretický vstup* - Katedra českého jazyka a literatury ©2013 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:M3vrUmG6LFIJ:kcjl.upol.cz/retorika1.doc+&hl=cs&gl=cz&pid=bl&srcid=ADGEESjyBm0p4LJltLpaJT4pBfUJTkYX3QPk_2o0tQsrmspYdM9y799H5E7SFzqDFbdpaDjTpMJZj5gFTEExKucB9Q3mixw0OMKFcrbh21E8WbcCwCJ_xBIFt103OjDopIL9yz5KMeIAY&sig=AHIEtbQ2BV0xf6_KHRPxiZTq0tzzwnkk8g.

7 DIKTÁTORSKÁ RÉTORIKA x DEMOKRATICKÁ RÉTORIKA

Erich Fromm věnoval různým typům lidí, kteří předurčují to, aby přijímali či odmítali různé typy vůdců. Jeho hlavní myšlenka je, že německá buržoazní rodina vytváří charakterový typ sadomasochistický. Jedinec vyrůstající v takto charakterově stavěné rodině obdivuje autoritu, má tendenci se jí podřizovat, avšak stejnou měrou má potřebu se touto autoritou stát. V letech císařství byla touto autoritou monarchie, poskytovala bezpečí, náboženství a tradiční morálka zde byla velmi dobře zakořeněna. Pocity bezmoci, úzkosti a izolace, tak byly hlavním psychologickým zdrojem pro zrod nacismu. Hlavní společenskou cestou, která nabízela tehdejší situaci, bylo pořídit si vůdce. Masochistická potřeba se často odůvodňuje vysokou oddaností a láskou, sadistická potřeba pak racionalizuje do podoby, vím nejlépe, jako to mám udělat. Sadomasochistické rysy existují v každém jedinci, charakterovou strukturu vytvářejí teprve tehdy, je-li tento znak dominantní.⁷⁸ „Nedostatek moci je známkou viny a méněcennosti, a pokud autorita, v níž tento charakter věří, vykazuje známky slabosti jeho láska a respekt se mění v opovržení a nenávisť.“⁷⁹

V diskuzi týkající se vůdcovství je rozhodující otázka loajality a hrdinů. Proces identifikace s někým jiným je základním východiskem pro rozvoj každého jedince a je obsažen v pojmu socializace. Pokus o načrtnutí rozdílu mezi demokratickým vůdcem a vůdcem totalitárním, na základě faktu, že vůdce totalitární je představitelem kritické funkce analýza a vůdce demokratický je představitelem poslušnosti. Německá totalitární propaganda zdůrazňovala činnost, při níž vůdce hovoří k masám, a ty se nacházejí ve stavu připomínající hypnózu. Demokratická strana byla méně emocionální, moralistická a snažila se klást větší důraz na porozumění. Jako případy jsou uváděny Churchillovy projevy z jara roku 1940, informují zcela konkrétně o neradostné situaci a poukazují na hrozící nebezpečí. Demokratický vůdce funguje tedy jako vzor, pokud se s ním člověk

⁷⁸ JIRÁK, J. ŘÍCHOVÁ, B. *Politická komunikace a média*. vyd. 1. Praha: Karolinum 2000 s. 76-77. ISBN 80-246-0182-6.

⁷⁹ JIRÁK, J. ŘÍCHOVÁ, B. *Politická komunikace a média*. vyd. 1. Praha: Karolinum 2000 s. 77. ISBN 80-246-0182-6.

ztotožní, poslouží tak ideálem, které s ním sdílí. Diktátorský vzor klade důraz na charismatickou roli, nabízí sám sebe jako totožný předmět, který nahrazuje funkci superega v konkrétním jedinci.⁸⁰ „*Problém vůdcovství v demokracii je formován tím, že zatímco žijeme v politické demokracii, prakticky většina základních vzorců je autoritářská a má tendenci vštěpovat lidem pocity bezmoci a závislosti.*“⁸¹

7.1 Winston Churchill

Winston Churchill se narodil roku 1874. Jeho studijní výsledky nebyl příliš oslnivé, kvůli nedostatku univerzitního vzdělání se cítil méněcenný, chyběla mu rovněž patřičná příprava ve veřejných projevech a univerzitních debatách.

Churchill od počátku svých projevů šišlal a lehce koktal, své prvotní projevy konstruoval tak, aby se vyhnul složitým a obtížným spojením. Jako řečník musel zpočátku své kariéry navštěvovat odborníky na řeč a před zrcadlem zkoušet mluvu samotnou, i příslušná gesta, dokud se mu nepodařilo vypilovat příslušný projev k naprosté dokonalosti. Jako řečník Churchill disponoval rozsáhlou slovní zásobou. Svě projevy prokládal slovními hříčkami, metaforami a živými obrazy. Jeho řečnický styl však ne vždy odpovídal náladě a situaci dané doby. Jeho prvotní připravené projevy z Dolní sněmovny (v níž poprvé zasedal roku 1901), byly často kritizovány a odchylovaly se od daného tématu. Jen málokdy přispívaly k aktuální debatě. Svě rétorické schopnosti nejvíce ukázal v roce 1938, kdy v situaci začínajícího nebezpečí mu začala naslouchat široká veřejnost. Po nástupu na premiérský úřad mohl konečně plně využít síly svého řečnického projevu ke sjednocení celého britského národa v zápase s nacistickým Německem. Jako příklad uvádíme vybrané části z projevu z května 1940 po zformování koaličního kabinetu.⁸²

⁸⁰ JIRÁK, J. ŘÍCHOVÁ, B. *Politická komunikace a média*. vyd. 1. Praha: Karolinum 2000 s. 77-78. ISBN 80-246-0182-6.

⁸¹ JIRÁK, J. ŘÍCHOVÁ, B. *Politická komunikace a média*. vyd. 1. Praha: Karolinum 2000 s. 78. ISBN 80-246-0182-6

⁸² KAŠPAR, J. *Slova, která změnila svět*. vyd. 1. Praha: VÍKEND s. r. o. 2009 s. 91. ISBN 978-80-7433-012-4.

„Řekl bych Dolní sněmovně, jako jsem řekl těm, kdo se stali členy nové vlády: Nemohu vám slíbit víc než krev, dřinu, slzy a pot. Máme před sebou těžkou zkoušku, nejbolestnější ze všech. Máme před sebou mnoho, mnoho dlouhých měsíců boje a utrpení.“⁸³

„Ptáte se, co je náš cíl? Mohu odpovědět jediným slovem. Je to vítězství. Vítězství navzdory veškeré hrůze, vítězství, jakkoli dlouhá a těžká cesta k němu může vést; protože bez vítězství nepřežijeme.“⁸⁴

Churchill se stal jedním z klasických demokratických rétorů v dějinách demokracie proti tyranii. Projevy jsou plné vnitřní síly, nezlomné vůle a vitality, kterou Churchill byl schopen převést na široké publikum. Do dějin rétoriky se Churchill bezpochyby zapsal, svými výroky např. poprvé použil slovní spojení železná opona. Ve zlomových chvílích, těžce řešitelných okamžicích byly nejlépe vidět Churchillovy řečnické vlastnosti, nejen umění prosadit svůj názor, ale také vidět možnosti řešení a nebát se je podat ve správný okamžik. Churchillovy zajistily dlouhou politickou kariéru.⁸⁵ Energie, vytrvalost a buldočí neústupnost, tak prosazoval Churchill svoje názory, které považoval za správnou věc.⁸⁶ Churchillovým jasným znamením bylo časté používání gesta tak zvaného vítězného věčka.

7.2 Adolf Hitler

Adolf Hitler se narodil 20. dubna 1889 v Braunau. Hitlera v mládí provázely neúspěch a odcizení, našel své poslání během první světové války jako voják. Naplněn hořkostí, že válka skončila porážkou Německa, vstupuje roku 1920 jako skvělý řečník do strany NSDAP. Ačkoliv se mnozí domnívali, že Hitler je poloviční blázen, k nástupu k moci

⁸³ KAŠPAR, J. *Slova, která změnila svět*. vyd. 1. Praha: VÍKEND s. r. o. 2009 s. 93. ISBN 978-80-7433-012-4.

⁸⁴ KAŠPAR, J. *Slova, která změnila svět*. vyd. 1. Praha: VÍKEND s. r. o. 2009 s. 93. ISBN 978-80-7433-012-4.

⁸⁵ *Historický magazín: Winston Churchill* ©2008[cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/osobnosti-na-ct24/39695-winston-churchill/>.

⁸⁶ *Postřehy Karla Kyncla: W. Churchill – může nás i v dnešní době inspirovat?* © 1994[cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/889170-postrehy-karla-kyncla/494213100370003/>.

mu pomohla velká hospodářská krize. Roku 1933 se stává německým kancléřem, také díky vynikajícím rétorickým vlastnostem.⁸⁷

Jako řečník měl Hitler dar jasně a srozumitelně podat i věci složité a nejasné. Dokázal v nich argumentovat logicky a věcně. Obsah byl pak dobře srozumitelný i obyčejným lidem a ani vzdělanci mu často neměli co vytknout. Určité projevy museli být zjednodušené, ale to je při typu takovýchto projevů normální.⁸⁸ V Hitlerově řečnickém umění, v jeho projevech plných pomstychtivosti a sadismu spočívala jeho přitažlivost.⁸⁹

Hitler používal na své posluchače megalomanskou až teatrální nonverbální komunikaci, velká gesta (doširoka rozpažené ruce, vztyčený výhružný ukazováček, výrazné kývání hlavou), jeho projevy začínaly vždy klidným hlasem a zdánlivě lehkým nadhledem, důraz se stupňoval společně s pečlivě připravenými gesty. Je známo, že Hitler své projevy dlouhé hodiny nacvičoval před zrcadlem a své posluchače považoval za hloupé. Přesto můžeme Hitlera považovat za jednoho z nejlepších rétorů všech dob.

„Jak napsal ve své příručce o rétorice Adolf Hitler, masové demonstrace musí zapálit duši malého člověka hrdé přesvědčení, že ačkoli je bezvýznamným červem, je přesto součástí velkého draka.“⁹⁰

„Zároveň jsem se však rozhodl předstoupit před německý lid s tím, že moje trpělivost ohledně sudetských Němců je u konce. Učinil jsem panu Benešovi nabídku, jež není ničím jiným nežli naplněním toho, co sám slíbil. Rozhodnutí je nyní v jeho rukou: války, nebo mír. Bude muset tuto nabídku akceptovat a dát Němcům konečně svobodu, nebo půjdeme a vezmeme si ji sami.“⁹¹

⁸⁷ KAŠPAR, J. *Slova, která změnila svět*. vyd. 1. Praha: VÍKEND s. r. o. 2009 s. 80. ISBN 978-80-7433-012-4.

⁸⁸ *Adolf Hitler: projevy (recenze)* ©2013 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.protiprudu.org/adolf-hitler-projevy-recenzia/>.

⁸⁹ JIRÁK, J. ŘÍCHOVÁ, B. *Politická komunikace a média*. vyd. 1. Praha: Karolinum 2000 s. 77. ISBN 80-246-0182-6.

⁹⁰ JIRÁK J. ŘÍCHOVÁ, B. *Politická komunikace a média*. vyd. 1. Praha: Karolinum 2000 s. 73. ISBN 80-246-0182-6.

⁹¹ KAŠPAR, J. *Slova, která změnila svět*. vyd. 1. Praha: VÍKEND s. r. o. 2009 s. 81. ISBN 978-80-7433-012-4.

7.3 Charles de Gaulle

Charles André Joseph Marie de Gaulle se narodil 22. listopadu 1890 v Lille. Střední školu absolvoval v Paříži, poté vstoupil do vojenského učiliště. V první světové válce byl de Gaulle těžce raněn, v této době mu byl in memoriam, udělen Řád čestné legie. Od května roku 1919 se de Gaulle věnuje své vojenské kariéře na misích v Polsku, Ukrajině, Sovětském svazu, za které je povýšen na majora, později na důstojníka. V meziválečném období se de Gaulle bohatě věnoval publikační činnosti. Jeho nejznámější dílo vzniklo roku 1934 pod jménem O válečném řemesle. V období druhé světové války se de Gaulle stává velitelem tankového pluku a až do roku 1944, se věnuje vojenské kariéře. 25. května 1944 pak vstupuje do Paříže, kde přebírá politickou moc.⁹² Charles de Gaulle je historiky často označován jako muž spásy, když bylo všechno ztraceno a muž slávy, když bylo vše zachráněno.⁹³

De Gaulleovy projevy bývají velmi různorodé, z videozáznamů jeho starších projevů se zachovaly a veřejně dostupné jsou pouze krátké útržky z celých projevů. V de Gaulleových projevech z období jeho začínající kariéry státníka, lze vidět značná nezkušenost s řečnickými dovednostmi. Vystupuje v nich až nepřirozeně, spoután nervozitou, působí velice neosobně a nepoužívá téměř žádnou gestikulaci. Z jeho prvotních projevů je cítit vojenská ukázněnost, ruce nechává svěšené podél těla, mimika není výrazná a ani důraz na řečená slova neodpovídá vážnosti situace. Postupem své kariéry od této přísnosti de Gaulle odchází. Z projevů z šedesátých a sedmdesátých let dvacátého století de Gaulle již vystupuje jako vzorový řečník. Jeho novoroční ačkoliv z části čtený projev z roku 1968 působí naprosto přirozeně. Od počátku jeho kariéry je zde cítit velký posun správným směrem, jeho gestikulace není přehnaná a nedoprovází každé slovo. Věty navazují uváženě a uvolněně. Jeho mimika je rázná a naprosto koresponduje s důrazem na použitá slovní spojení.

De Gaulleův psaný projev vždy vystihoval situaci a dokázal nabudit národ k činu, jeho projevy jsou plny odhodlání do boje a naděje na zlepšení celkové situace. Jako příklad

⁹² *Charles de Gaulle*. Osobnosti.cz. [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://zivotopis.osobnosti.cz/charles-de-gaulle.php>.

⁹³ *Generál Charles de Gaulle*. Ceskatelevize.cz [cit. 2013-02-22].

Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10076771079-general-charles-de-gaulle/>.

je uveden útržek z projevu z 18. června 1940, který Charles de Gaulle přednáší z Londýna a je reakcí na německou invazi do Francie.

„Já generál de Gaulle, v současné době se nacházející v Londýně, volám všechny důstojníky a muže, kteří se nacházejí na britské půdě nebo se zde budou v budoucnu nacházet, ať již mají či nemají zbraň.“⁹⁴

„Ať již se stane cokoliv, plamen francouzského odporu nesmí zhasnout, a také nezhasne.“⁹⁵

7.4 Benito Mussolini

Benito Amilcare Andrea Mussolini se narodil 29. července v usedlosti v Predappiu, v provincii Forlì. Jméno Benito získal po mexickém revolucionáři Benitu Juárezovi. Rodiče byli oba politicky smýšlející, matka byla učitelka s levicovými názory a otec kovář se hlásil k anarchistům. Mussolini v roce 1900 vstoupil do socialistické strany, krátce na to pracoval jako učitel. Brzy se pro své vynikající řečnické schopnosti a dovednosti stal šéfredaktorem listu Avanti, zde působil od v letech 1912 – 1914. Zde se projevil také Mussoliniho téměř bezchybný písemný projev. Po první světové válce se Mussolini se socialisty neshodne a založí si list Il Popolo d'Italia. Po první světové válce se v roce 1921 Mussolini stává jádrem Fašistické strany Itálie. V roce 1922 organizuje pochod na Řím, čímž donutí krále Viktora Emanuela III., aby ho jmenoval předsedou vlády. Pouští se do budování korporativního státu a vyslouží si přezdívku Duce, během prvních dvou let získal pravomoci diktátora. Později se stal Mussolini velkým důvěrníkem Hitlera a společně chtěli dovést své země do vítězného ukončení války.⁹⁶ Benito Mussolini je často považován za prototyp pravicových diktátorů.

⁹⁴ KAŠPAR, J. *Slova, která změnila svět*. vyd. 1. Praha: VÍKEND s. r. o. 2009 s. 107. ISBN 978-80-7433-012-4.

⁹⁵ KAŠPAR, J. *Slova, která změnila svět*. vyd. 1. Praha: VÍKEND s. r. o. 2009 s. 107. ISBN 978-80-7433-012-4.

⁹⁶ *Mussolini, Benito: Itálie (ITA): Evropa*. Válka.cz. [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/11637>.

Mussolini z filmových záběrů vychází jako mistr až komických grimas a gest.⁹⁷ Jeho projevy doprovází výrazná výslovnost a nepřirozená špulení rtů, převážně rtu horního. Při projevech, kdy vidíme Mussoliniho z boku, můžeme vidět parazitní pohyby, často drží ruce v bok a zlehka se pohupuje v kolenou ze strany na stranu (tento zvláštní postoj vypadá, že Mussolini pociťuje při svých projevech nervozitu). Ve všech Mussoliniho projevech vidíme výrazná gesta rukou a dlouhé pomlky, kterými čeká na reakce publika. Z Mussoliniho projevů je cítit velká síla a agrese, střídání krátkých a dlouhých vět pak dodávají projevům dynamičnost. Jasným příkladem tohoto projevu je Mussoliniho řečnické vystoupení z 26. března 1939 Řím.

„ Tohle je tvůj den, váš velký den. S vaší odvahou, s obětí, s vírou, dali jste mocným impuls ke kolu dějin. Ted' se vás ptám, ted' se vás ptám, já se tě ptám: Chceš ocenění? Ne! Odměny? Ne! Pohodlný život? Ne! Existuje pro vás nemožné? Ne! Jaké jsou tři slova, která tvoří naše dogma? Domnívat, poslouchat, bojovat. No, soudruzi, v těchto třech slovech to bylo, je a bude tajemství každého vítězství.“⁹⁸

⁹⁷ Benito Mussolini. ČT24.cz. [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/osobnosti-na-ct24/4545-benito-mussolini/>.

⁹⁸ Mussolini's speech against France, Rome 1939. youtube.cz [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=Sm-yfDpLu1o>.

8 MANIPULATIVNÍ RÉTORIKA

Pojem manipulace pochází z latinského slova manus, chápeme ji jako ruku neboli ruční ovládnutí. Z pohledu rétorické manipulace je člověk použit k dosažení určitých cílů. Rétoriku zde můžeme chápat jako použití triků k získání účelu jednání. Abychom mohli použít určitou osobu jako nástroj k dosažení předem daných cílů, musíme si od ní držet tzv. sociální odstup. Cíle dosáhneme tehdy, pokud se nám podaří přesvědčit oběť nebo cílovou osobu, že zde nějaká sociální blízkost existuje, zatímco ve skutečnosti nebyl v žádném okamžiku prolomen dodržovaný rétorický odstup. Těmito technikami můžeme pozorovat jednoduchý záměr, například někoho poškodit. Použití manipulativní techniky začíná výběrem cílové osoby. Tento první krok by se neměl podceňovat, právě on bezesporu vede k úspěchu či neúspěchu každé manipulace. V zásadě bychom měly cílové osoby upřednostňovat tak, aby byli lehce ovlivnitelné.⁹⁹ „*Psychologové Gudjonsson a Clark vyvinuli v roce 1986 teoretický model ovlivnitelnosti. Ovlivnitelnost se projeví především v následujících stylech chování vašich cílových osob:*

- *Přítakávání jako reakce na sugestivní otázky;*
- *Změna předchozích výpovědí v reakci na negativní zpětnou vazbu.*¹⁰⁰

Mezi další důležité aspekty kvalitní a účinné řeči je srozumitelnost textu. Cílem správné řeči je posluchače informovat, pokud sepisujeme projev pro masovější publikum, obecnost nám lépe porozumí, označíme-li věc všeobecnými výrazy. Výrazům exotickým, cizím a odborným se snažíme vyhnout. V projevu nezapomínáme používat řečnické prostředky.¹⁰¹ Na konci každé manipulaci stojí její kontrola. Mnohé technicky nemůžeme sledovat hned a mají tak dlouhodobý charakter. Jako první impuls můžeme sledovat reakce naší oběti¹⁰²

⁹⁹BECK, G. *Verbotene Rhetorik-Die Kunst der skrupellosen Manipulation*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 2007 s. 11- 14. ISBN 978-80-247-1743-2.

¹⁰⁰ Tamtéž s. 14.

¹⁰¹ WIEKE, T. *Rétorika v praxi*. vyd. 1. Dobřevojice: Rebo Productions CZ, spol s r. o. 2005. s. 89-93. ISBN 80-7234-418-8.

¹⁰² BECK, G. *Verbotene Rhetorik-Die Kunst der skrupellosen Manipulation*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 2007 s. 15. ISBN 978-80-247-1743-2.

8.1 Manipulace v politické rétorice

Manipulativní techniky se zdárně využívají i v politické rétorice největšími protagonisty jsou bezesporu takzvaní diktátorští vládcí. Samozřejmě i v dnešní době narazíme na používání manipulativních technik na české politické scéně. Příkladem toho jevu můžeme považovat nedávnou volbu prezidenta a společně s ní probíhající politické kampaně, o kterých se zmíníme.

Každý kdo předstupuje před publikum, by měl vědět, že neverbální komunikací dokáže ovlivnit až 65% pozornosti posluchačů. 28% pozornosti si pak zaslouží řečníkův hlas. Politický rétor by měl být vybaven individuálním, dobře zapamatovatelným a nezaměnitelným hlasem. Originalita hlasu, může pak být identifikačním prvkem politického řečníka a tak významně ovlivnit reakce publika. Politická manipulativní rétorika spočívá v jednoduchosti a lehké pochopitelnosti textů. Zásadním faktorem při přednášení projevů tak zůstává především správná výslovnost. Čeština tak rozeznává tři základní styly. Styl neutrální, hovorový a slavnostní.

Z hlediska politické rétoriky se věnujeme jen stylu slavnostnímu formálnímu. V případě politického projevu či politické debaty by hlas nikdy neměl znít monotónně, v průběhu řeči by se měla střídat výška i hloubka jednotlivých částí například při použití společenských apelů. Bez změn by neměla být zůstat ani tempo řeči či členění jednotlivých větných úseků. U manipulativního projevu by se neměl objevovat hlas ani bázlivý, tichý ani hlas agresivní. Nejlepší volbou zůstává, vynutit si pozornost změnou intenzity. Je dokázáno, že u mužských rétorů je lépe chápán hlubší hlas i když argumenty mohou být totožné s mluvčím s hlasem vyšším.¹⁰³

8.2 Nonverbální komunikace

Rétorické umění nestojí pouze na verbální komunikaci. Na celkovém výsledku se velkým dílem podílí i nonverbální komunikace. Pro úspěch řečníka musí být tyto dva jazyky v naprostém souladu, pokud si odporují, posluchač je zmaten a obsahu často

¹⁰³ HLAVÁČEK, L. *Mluvití stříbro, mluvití zlato (Slova, gesta a činy v mezilidské komunikaci)*. 1. vyd. Praha: VOX a.s. 2005. s. 41- 45. ISBN 80-86324-45-1.

nerozumí.¹⁰⁴ Pokud má být projev úspěšný, musíme předem sladit vnitřní postoj se signály svého těla. Teprve když dokážeme sladit vnitřní postoj, emoce a myšlenky v souladu s tělesným projevem, je člověk vnějším světem uznán jako důvěryhodný. Vnitřní postoj tak rázně ovlivňuje kvalitu daného projevu. Pokud je vnitřní postoj k dané problematice slabý, pak i signály řeči těla jsou slabé a nedůvěřivé, působíme roztržitě a nemotivovaní.¹⁰⁵

Největší roli v úspěšné manipulativní komunikaci hraje nonverbální komunikace. Jednou z hlavních předností politického řečníka je vyvolat v lidech důvěru a pocit jistoty. Toho docílíme otevřenými gesty, pozice, která je vzpřímená, uvolněná, pohled do očí, jasná mnohdy i výrazná gestikulace rukou (zdvihnutí ruky, zdvihnutí palce, zatnutí pěsti apod.). K osobě se stavíme přímo, celým tělem, směr, kterým míří naše nohy, ukazuje střed naší pozornosti. V manipulativní politické rétorice často pozorujeme výrazné signály moci. Některé postoje a způsoby jsou chápány jako znaky moci, nadřazenosti a jsou považovány jako cesta k prosazování pozice síly. Tento způsob komunikace se často vykládá jako agresivní.¹⁰⁶

8.3 Argumentace

Argumentace spočívá v logickém zdůvodnění určité myšlenky, přičemž cílem je přesvědčit protivníka o správnosti vlastních názorů a postojů. Argument se skládá z premis a závěru, který z premis vyplývá. I argumentace musí mít určitou strukturu. Tezi musíme podpořit argumenty, které mají posluchače přesvědčit o správnosti určitého tvrzení. Argumenty tak můžeme řadit dle tří modelů:

- Vzestupné řazení- od nejslabších argumentům přecházíme k silnějším, v paměti z pravidla zůstává to, co přijde nakonec. Hrozí však, že z důvodů slabých argumentů ze začátku řeči, ztratí posluchači o problematiku zájem.

¹⁰⁴ TINKOVÁ, E. *Rétorika aneb Řeč jako nástroj*. 1. vyd. Praha: Computer Media s. r. o. 2010. s. 100. ISBN 978-80-7402-074-2.

¹⁰⁵ BRUNO, T. ADAMCZYK, G. *Řeč těla*. 1. přel. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s. 2007. s. 100. ISBN 978-80-247-2008-1.

¹⁰⁶ HARTLEY, M. *Řeč těla v praxi: teorie, cvičení a modelové situace*. 1. vyd. Praha: Portál s. r. o. 2004. s. 38-40. ISBN 80-7178-844-9.

- Sestupné řazení- od nejsilnějších argumentů přecházíme k nejslabším, posluchači reagují hned od začátku diskuze, slabý závěr však může jejich úsudek zastřít.
- Nestoriánský – nejsilnějšími argumenty začínáme i končíme celou diskuzi, zde je nutné mít v zásobě dost silných a věcných argumentů.¹⁰⁷

V manipulativní politické rétorice se často setkáme s argumentací neetickou či argumentací nemorální. Klamná argumentace- poznat klamnou argumentaci nebývá vždy jednoduché. V některých případech je nesprávnost tvrzení naprosto evidentní, někdy však může působit podezřele, v některých případech nám taková argumentace může přijít naprosto pravdivá a správná. Při poznávání klamné argumentace je dobré držet se hlavních pravidel:¹⁰⁸

- „ Pokuste se určit druh argumentace (dedukce, indukce, analogie apod.).
- Rozložte argument na premisy a závěr.
- Zaměřte se nejprve na závěr a podle typu argumentace si položte a zodpovězte otázku:
 - 1. Dedukce: Vyplývá závěr z premis?
 - 2. Indukce: Je vzor dostatečně velký a reprezentativní?
 - 3. Analogie: Nejedná se o falešnou analogii?
 - 4. Definice: Jsou dodržena pravidla tvorby definice?
 - 5. Příklad: Jsou užity správné příklady?
 - 6. Porovnání: Porovnávají se odpovídající jevy?
 - 7. Analýza: Patří všechny dílčí složky k jedinému jevu:
- Prověřte si premisy: Stačí premisy k tomu, aby vedly k danému závěru
- Nebyly vynechány některé podstatné premisy?
- Jsou premisy prokazatelně pravdivé?¹⁰⁹

¹⁰⁷ TINKOVÁ, E. *Rétorika aneb Řeč jako nástroj*. 1. vyd. Praha: Computer Media s. r. o. 2010. s. 60-61. ISBN 978-80-7402-074-2.

¹⁰⁸ Tamtéž s. 96.

¹⁰⁹ Tamtéž s. 96-97.

Argumentace by měla dodržovat určitá pravidla etiky. Porušování těchto pravidel se považuje z hlediska etiky za nepřijatelné. Nejčastěji doporučovaná etická pravidla v politické manipulativní rétorice jsou:

- Zamlčování fakt.
- Ignorování argumentů protistrany.
- Překrucování fakt.
- Odvádění debaty k jinému tématu.
- Útočení na osobu protivníka.¹¹⁰

8.4 Techniky manipulativní rétoriky

Dle Glorie Beck existuje 30. manipulačních technik (technika aktualizace, asociací, atraktivita, autorita, bad guy/good guy, disonance, drbů, fixace, hypnózy, charismatu, imunizace, intrik, jazyková manipulace, kazatelská, klaky, kontrastu, lhaní, lichocení, obětního beránka, obrazu nepřítele, pověřivosti, přátelství, reciprocita, řízení dojmů, skupinová, snů, soucitu, špatných argumentů, závislosti, zkázy). Z hlediska politické rétoriky si jich rozebereme 3. hlavních, které se dají v politické rétorice nejlépe uplatnit.

Technika charismatu- hlavními cíly je posílit svou pozici ve skupině, mít někoho pod kontrolou, někoho k sobě připoutat, udělat na někoho dojem, přimět někoho aby jednal proti svým zájmům, někoho oklamat a uplatnit moc. Ostatní si budou myslet, že vaše vyjadřování je fascinující. Charismatický vůdce může počítat s poslušností svých stoupenců. Moderní teorie marketingu vychází z toho, že charisma někomu připsí jeho stoupenci. Hlavní zásadou tedy je okouzlit masu, zlomit jejich vlastní vůli a vládnout jimi jako nástroji.¹¹¹

Technika obrazu nepřítele- hlavními cíly je přimět skupinu, aby držela pohromadě, připravit skupinu na agresivitu a útočnost. Obraz nepřítele je rétorická konstrukce skutečnosti, nezáleží však na tom zda je obraz nepřítele vytvořený či reálný. Společné obrazy nepřítele stmelují skupinu, posilují soudržnost a sjednocují členy skupiny proti

¹¹⁰ TINKOVÁ, E. *Rétorika aneb Řeč jako nástroj*. 1. vyd. Praha: Computer Media s. r. o. 2010. s. 97. ISBN 978-80-7402-074-2.

¹¹¹ BECK, G. *Verbotene Rhetorik-Die Kunst der skrupellosen Manipulation*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 2007 s. 97-98. ISBN 978-80-247-1743-2.

hrozícímu zlu. Posílí se tak sebedůvěra jednotlivých členů a členové skupiny se zbaví sebevýtěk. Skupina bude motivovanější, agresivnější, a ochotná projevit sílu. Obrazy nepřítelů jsou často uváděny pomocí hesel, můžeme použít i hesla již existující, která mají dle kontextu nebo kulturního okruhu různý význam například: bůh, demokracie, pravda, mír. Zda technika obrazu má účinek, poznáme na reakcích cílové osoby či skupiny osob. Přednostně se vybírají cílové osoby, které jsou méně vzdělané či méně úspěšné.¹¹²

Kazatelská technika- hlavními cíli je posílit soudržnost ve skupině, udělat na někoho dojem, uvést někoho do určité nálady, někoho oklamat za použití rétoriky kazatelů. Pro tuto techniku je vhodná každá skupina a každé shromáždění, před nímž se bude přednášet. V kazatelské technice je dobré přesvědčit všechny, že táhnou za jeden provaz. Důležitá jsou při této technice i gesta (gesta přemýšlení, gesta přijetí, gesta pro konflikt) nebo hlasové triky (protahování samohlásek, změna hlasitosti, pauzy).¹¹³

8.5 Příklad manipulativní rétoriky

Jako příklad manipulativní rétoriky nám poslouží politické kampaně dvou nejúspěšnějších kandidátů. Zavalené facebookové profily, spoty v médiích, vytahování špíny na druhého kandidáta. Neobvykle agresivní kampaň prezidentských voleb začínala vadit čím dál většímu počtu lidí.¹¹⁴ Velmi tenká hranice mezi efektivní komunikací a manipulací je v tom, zda prostředky, které volím, pomáhají mému záměru, aniž by druhému ubližovaly, nebo zda druhého vědomě vedu do pro něj zjevně nevýhodné situace. Efektivní komunikace ve volbách je tedy způsob, jakým kandidát komunikuje se svými voliči.¹¹⁵ „V kampani se na obou stranách hledala slovní spojení, která zaberou: Zeman a podpora KSČM, aféra Olovo, ruský agent, Lukoil, Schwarzenberg není Čech, tchán obdivoval Hitlera, první dáma a němčina na Pražském

¹¹² BECK, G. *Verbotene Rhetorik-Die Kunst der skrupellosen Manipulation* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 2007 s. 184-190. ISBN 978-80-247-1743-2.

¹¹³ Tamtéž s. 129-141.

¹¹⁴ *Psycholog radí lidem: Vydrzte, prezidentské kampaně jsou u konce*. Parlamentní listy. © 2013[2013-01-28]. Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Psycholog-radi-lidem-Vydrzte-prezidentske-kampane-jsou-u-konce-260384>.

¹¹⁵ *Zemanova škola komunikace*. Psychologie. cz. ©2013[2013-01-28]. Dostupné z: <http://psychologie.cz/zemanova-skola-komunikace/>.

hradě a otázka, jak to bude s Benešovými dekrety. Testovací balonky byly vypuštěny a bylo evidentní, na co slyší ti, kteří rozhodnutí nebyli. ¹¹⁶

Prezidentské spoty dle kreativce Marka Prchala. *„Režie předvolebního klipu Miloše Zemana se ujal Filip Renč. Filip Renč představil kandidáta v jeho přirozeném prostředí sugestivním a přitom uvěřitelným způsobem. Závěrečný záběr z lesa je naprosto úchvatný, posuďte sami. Všechno bylo podřízeno tomu, aby se v tom Zeman cítil komfortně a ono to zafungovalo. Zeman je, jaký je. Na nic si nehraje, každý ho zná a spot akcentuje jeho silné stránky jedinečným způsobem.* ¹¹⁷

„Karel Schwarzenberg nezahálí, spot je to ale netypický, má 3,5 minuty a je to teprve první díl ze série. Karlův tým měl nejlepší nápad ze všech - slavný projev Ronalda Reagana „Zkouška mikrofonu“, ve kterém žertoval o tom, že posílá na Sovětský svaz jaderné zbraně, je skvěle vybraná předloha. Spot spíše hovoří jako připomínka ke stávajícím podporovatelům, než aby přitáhl nové. I když je Schwarzenberg podle mě nejlepší produkt v nabídce, tak pokud se nezaujatě podíváme na spot, nepochytíte o tom skoro nic. ¹¹⁸

¹¹⁶Zemanova škola komunikace. Psychologie. cz. ©2013[2013-01-28].

Dostupné z: <http://psychologie.cz/zemanova-skola-komunikace/>.

¹¹⁷Prezidentské klipy pohledem kreativce: Zeman je nejlepší, bohužel. Lidovky.cz . Prchal, M. ©2012 [cit. 2013-01-28]. Dostupné z: http://byznys.lidovky.cz/prezidentske-klipy-pohledem-kreativce-zeman-je-nejlepsi-bohuzel-ph3-/statni-pokladna.asp?c=A121219_135152_ln-media_ape.

¹¹⁸Prezidentské klipy pohledem kreativce II: Franz je takový český Obama. Lidovky.cz. Prchal, M. ©2012[cit. 2013-01-28]. Dostupné z: http://byznys.lidovky.cz/prezidentske-klipy-pohledem-kreativce-ii-franz-je-takovy-cesky-obama-ljw-/firmy-trhy.asp?c=A121219_172911_ln-media_ape.

9 SOUČASNÁ ČESKÁ RÉTORIKA VYBRANÝCH POLITIKŮ

9.1 Václav Havel

Václav Havel se narodil 5. listopadu 1936 v Praze do podnikatelské rodiny spjaté s českým politickým a kulturním děním. Působil v Klubu nezávislých spisovatelů a Klubu angažovaných nestraníků. Účastnil se Pražského jara a byl se, za nezávislou literaturu Edice Expedice. Jako spisovatel, politik a dramatik se stal jedním z prvních mluvčích Charty 77 soustavně tak vystupoval proti politické represi. V letech 1989 se stal vůdčím představitelem sametové revoluce, posledním prezidentem ČSSR a prvním prezidentem samostatné České republiky.¹¹⁹ Při svém prvním nástupu na pražský hrad má Havel jasný cíl, udělat z něj opět dobrou adresu. Havel nastupující na hrad, hrad označil za město duchů.¹²⁰

Havel své projevy vždy četl z připravených papírů, čtecí zařízení považoval za lež a klamání posluchačů. V jeho psaných projevech byla vždy cítit pokora a uznání k ostatním občanům. Působil tak lidsky, kolegiálně a přesvědčivě. Z psané formy projevů je velmi dobře poznat jeho umělecký sklon, především používáním rozsáhlé slovní zásoby. Od jiných řečníků se také liší tím, že nepoužívá k zvýraznění dané problematiky opakování a zdůrazňování stejného slova. Dramatičnost svým projevům dodává především zrychlením či zpomalením rytmu celkové části, kterou chce vyzdvihnout. Svým posluchačům, Havel naskýtá pohled na věc z více úhlů pohledu, argumentace je vždy věcná. V jeho projevech se velmi dobře odráží jeho umělecká tvořivost, velmi často používá zábavná nebo neobvyklá slovní spojení, která donutí posluchače se nad větou pozastavit. Z videozáznamů Havlových projevů můžeme cítit zprvu lehké napětí, které po prvních sekundách opadá. Přes své řečnické nedostatky, špatnou výslovnost písmene ř a ráčkování, jsou Havlovy projevy lehce poslouchatelné,

¹¹⁹ SCHREIBER, H. ŽANTOVSKÁ, I. *Čítanka z rétoriky*. vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského 2008. s. 124. ISBN 978-80-86723-60-0.

¹²⁰ *Václav Havel, Praha - Hrad II*. Ceskatelevize.cz. Vidlák, J. ©2011[2013-02-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10319917836-vaclav-havel-praha-hrad-ii/>.

tato vada neodvádí o projevu, naopak mnohdy nás navrací k snaze lépe porozumět Havlově úvaze. Havlova stránka nonverbální komunikace je často vyřešena již zmíněným listem papíru, který Havlovi nedovoluje příliš gestikulovat, mimiku často skrývá za brýlemi. Přesto jsou Havlovy myšlenky z projevů pokrokové, národ si je zamiloval a našel ve zlé době svého hrdinu. Havel dává, každému posluchači pocit výjimečnosti, občanského zázemí a naděje. Příklad podpory národa uvádíme část projevu z 1. ledna 1990.

„Možná se ptáte, o jaké republice sníme. Odpovím vám: o republice samostatné, svobodné, demokratické, o republice hospodářsky prosperující a zároveň sociálně spravedlivé, zkrátka o republice lidské, která slouží člověku, a proto má naději, že i člověk poslouží jí.“¹²¹

9.2 Václav Klaus

Václav Klaus se narodil 19. června 1941 v Praze, vystudoval Vysokou školu ekonomickou v Praze a následně působil na nižších postech ve Státní bance. V roce 1989 se podílel na obnovení tržního hospodářství a stal se zastáncem kupónové privatizace. V roce 1990 byl zvolen předsedou Občanského fóra, po roce 1991 zakládá Občanskou demokratickou stranu. Od roku 1992 působil jako předseda vlády, po roce 1998 se stává předsedou Poslanecké sněmovny. V roce 2003 byl zvolen prezidentem České republiky.¹²²

Projevy Václava Klause se staly diskutabilními především na mimostátním poli, někteří tyto projevy považují v zásadě protiproudová a subjektivně zabarvené, málokdy tak korespondují s republikovým názorem. Kritizují tak Klause za prosazování vlastních cílů a ideálů nad smýšlení samotného národa. V jeho případě se velmi zviditelněly jeho projevy a úvahy o globálním oteplování, Lisabonské smlouvě či nedávno udělené

¹²¹ KAŠPAR, J. *Slova, která změnila svět*. vyd. 1. Praha: VÍKEND s. r. o. 2009 s. 210. ISBN 978-80-7433-012-4.

¹²² SCHREIBER, H. ŽANTOVSKÁ, I. *Čítanka z rétoriky*. vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského 2008. s. 136. ISBN 978-80-86723-60-0.

amnestii. Tyto Klausovy projevy vyvolaly velký zájem společnosti a nastolily otázku, zda Václav Klaus škodí svou zahraniční politikou České republice.

Psaný projev Václava Klause můžeme považovat za bezchybný, nikdy není citově zabarvený. Psaný projev působí velmi promyšleně, vždy poukazuje na vážnost situace a ve velkých případech nabízí možnosti řešení této situace. Velmi podobně vypadá i samotné Klausovo vystoupení. Jako rétor působí nevidaně klidně, přes nevýraznost jeho gestikulace, která se v jeho projevech skoro nevyskytuje, nepůsobí jako řečník upjatě ani nervózně. Pohledy se snaží věnovat celému publiku, neokázalou mimiku doplňuje přesně mířeným a zvýrazněním důrazu na určitou problematiku. Jedinou lehkou vadu v jeho projevu, můžeme chápat jeho jazykovou nerovnováhu. V projevech je velmi často slyšet tzv. pražština, velmi výrazné vyslovování měkkých souhlásek, mnohdy až příliš ostré sykavky. Z vybraných projevů uvádíme ukázkou z vystoupení na půdě Evropského parlamentu z 5. prosince 2001.

„Myslím, že je nezbytné respektovat parlamentní demokracii ve všech našich zemích a suverenitu členských států; je nutné zachovat roli národních parlamentů a nikoliv automaticky přenášet rozhodovací pravomoc, nebo zvyšovat roli Evropského parlamentu.“¹²³

9.3 Miloš Zeman

Miloš Zeman se narodil 28. září 1944 v Kolíně, vystudoval Vysokou školu ekonomickou v Praze. V roce 1970 je Zeman vyloučen z Komunistické strany Československa. V roce 1989 se aktivně účastní protestů na Národní třídě, v roce 1990 je zvolen členem Občanského fóra. V roce 1993 je zvolen předsedou České strany sociálně demokratické. V roce 1998 je jmenován předsedou vlády Poslanecké sněmovny. V roce 2013 byl zvolen prezidentem České republiky.¹²⁴

Pro velkou část české společnosti je Zeman brán jako obraz ctnosti, hlavní a nejvíce známý představitel sociální demokracie díky své brilantní rétorice dokáže strhnout masy

¹²³ KLAUS, V. *Klaus v Bruselu*. vyd. 1. Praha: CEP 2001 s. 13. ISBN 80-86547-05-1.

¹²⁴ SCHREIBER, H. ŽANTOVSKÁ, I. *Čítanka z rétoriky*. vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského 2008. s. 150. ISBN 978-80-86723-60-0.

příznivců i relativních odpůrců na svou stranu. Zemanovy projevy jsou věčný výčet argumentů, není projev, ve kterém by tento státník nepoužil tzv. výčet za prvé, za druhé atd. Jeho projevy vždy řeší aktuální vážnou situaci. Zeman se v těchto projevech snaží najít několik typů řešení, která si vždy obhájí. V mnoha diskusích Zeman vystupuje ofensivně a útočně proti druhému kandidátovi, či zastánci opačného názoru. Argumenty dokáže vyložit lehce, tak aby je pochopila široká veřejnost. Někdy se jeho výstupy mohou zdát až podpásové vůči druhé straně. Zemanův mluvený projev je vždy v jistém taktu, většinou mluví hlasitě, snaží se být vtipný a nad věcí. Jeho řečové schopnosti jsou velmi dobré, nepoužívá parazitní slova ani zvuky. Miloš Zeman používá velmi vyváženou a častou gestikulaci jeho gesta přesně zapadají časově k řečené události. Doprovázejí celý projev, stejně jako jeho neustálé pokyvování hlavou. Politology je Zeman chápán jako nejlepší současný rétor na České politické scéně. Jako příklad skvělé rétoriky uvádíme projev z inaugurace prezidenta republiky z 8. března 2013.

„Každý z nás v životě někdy vyhrál a někdy prohrál. Vím, jak je obtížné unést tíhu porážky, ale vím také, jak je těžké odolat pokušení, které přináší vítězství.“¹²⁵

„Nezapomínám však na to, že v této republice žijí miliony lidí, kteří vykonávají, řečeno Masarykovými slovy, onu drobnou, černou, trpělivou a poctivou práci. Že právě tito lidé jsou solí země a že právě tito lidé jsou živnou půdou, z níž tyto vynikající osobnosti vyrůstají.“

9.4 David Rath

David Rath se narodil 25. prosince 1965 v Praze, vystudoval lékařskou fakultu Univerzity Karlovy, poté působil jako lékař v pražském IKEMu. Mezi lety 1991 – 1994 byl členem Občanské demokratické strany od roku 1995-1996 byl ministrem zdravotnictví. Od roku 1996 byl stínovým ministrem zdravotnictví a poslancem České

¹²⁵ ZEMAN, M. *Dokument: Inaugurační projev Miloše Zemana*. Idnes.cz [2013-03-08]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/inauguracni-projev-milose-zemana-dq6-/domaci.aspx?c=A130308_114547_domaci_jpl.

strany sociálně demokratické.¹²⁶ Jako hejtman byl David Rath od 11. listopadu 2011 obviněn z korupce.

David Rath má velmi účinnou formu projevů. Jeho projevy cíleně gradují a směřují k jádru věcí. Rath v projevech často osočuje jiné a snaží se tak působit nevinně. Jeho účinnost je často skryta za vtip či metaforu, tak správně aby, každý pochopil, kam samotný autor směřuje. Jeho písmenné projevy jsou často označovány jako provokativní. Z verbální stránky Rath nemá žádnou slyšitelnou jazykovou vadu. Mluví lehce a dává velmi důrazně najevo, když s něčím nesouhlasí nebo když používá ironii. Z nonverbální stránky Rath rád používá spojování rukou, či proplétání prstů, jeho gestikulace je celkem výrazná. Rathova mimika není výrazná, až na časté mrkání víček, což působí nervózně a nevyrovnaně. Z příkladů Rathovi rétoriky jsme vybrali projev, kterým se chtěl den 7. září 2011 ospravedlnit před Poslaneckou sněmovnou z jeho známé korupční kauzy.

„ Dámy a pánové, už 4 měsíce jsem věznem této vlády. Jsem věznem v situaci, kdy jsem nikomu neublížil, nikoho neohrožuji a škoda žádná nevznikla, nikde a nikomu. A dokonce ani vzniknout nemohla. Já vám dnes tady podložím jasné důkazy o tom, že žádná škoda nevznikla, a dokonce ani vzniknout nemohla.“¹²⁷

9.5 Miroslav Kalousek

Miroslav Kalousek se narodil 17. prosince 1960 v Táboře. Absolvoval Vysokou školu chemicko-technologickou. V roce 1984 se stal členem lidové strany, v roce 1990 vstoupil jako ekonomický expert do služeb české vlády. O několik let později působil jako náměstek ministra obrany České republiky. V roce 1998 byl zvolen do poslanecké sněmovny. V letech 2007-2009 byl ministrem financí, v červnu roku 2009 se stal

¹²⁶ *Mudr. David Rath.* Naší politici. cz [2013-03-08]. Dostupné z: <http://www.nasipolitici.cz/cs/politik/290-david-rath>

¹²⁷ *Kompletní projev Davida Ratha v Poslanecké sněmovně.* Lidovky.cz©2011[2013-03-08]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/kompletni-projev-davida-ratha-v-poslanecke-snemovne-f9i-/zpravy-domov.aspx?c=A120907_115534_In_domov_ogo.

spoluzakladatelem strany TOP 09. Ve volebním roce 2010 opět obhájil poslanecký mandát, posléze se stal ministrem financí.¹²⁸

Miroslav Kalusek svým písemným i mluveným projevem vždy zaujme, pro některé posluchače může jeho volba slov znít arogantně. V písemných projevech se nebojí mluvit přímo k věci, i když situace není příjemná. Ve svých řečech používá neobvyklá mnohdy nespisovná slova, která bychom v repertoáru takového politika nečekali. Vždy tím otevře řešené situaci nový rozměr, přinejmenším posluchače alespoň probudí. Z videozáznamů Kalouskovo projevů může vidět jeho velkou sebejistotu. Jako jeden z mála zde zmíněných rétorů používá velkou část mimických svalů, tyto reakce časově sedí k sdělenému obsahu. Ve svých projevech působí profesionálně a naprosto suverénně. Uvolněnost můžeme vyčíst i z jeho gestikulace, výraznou gestikulaci může vidět nejčastěji v druhé části jeho projevů. Mistrně ovládá komunikaci s publikem, natáčí se v polokruhu směrem k posluchačům, a tak má posluchač dojem, že řečník mluví cíleně na něj. Velkým kladem v projevech, je jeho skvělá mluva, výraznost slov doprovázená cílenou dynamikou hlasu.

Jako ukázkou Kalouskovo psaného projevu jsme vybrali projev z 23. listopadu 2009, který vznikl při založení strany TOP09.

„Chcete-li dotyčnou dámu „sbalit“, musíte ji umět rozesmát a pobavit. Využijme v naší komunikaci jedinečného fenoménu typicky českého humoru, protože to je humor srozumitelný, laskavý a nad věcí. Nebojme se udělat si občas srandu sami ze sebe a už vůbec se neurážejme, když si tu srandu udělá někdo z nás.“¹²⁹

¹²⁸ Ing. Miroslav Kalousek. NasiPolitici.cz.[2013-03-08]. Dostupné z: <http://www.nasipolitici.cz/cs/politik/122-miroslav-kalousek>.

¹²⁹ Projev Miroslava Kalouska. TOP09.cz©2011[2013-03-08]. Dostupné z: <http://www.top09.cz/co-delame/snem-2009/projev-miroslava-kalouska-554.html>.

PRAKTICKÁ ČÁST

10 METODA ZÍSKÁVÁNÍ DAT

V praktické části práce se zabýváme především tezí, zda je potřeba kvalitních rétorických dovedností pro politikovu kariéru. Hlavní hypotézou práce, bylo zjištění skutečnosti, jak na rétorické projevy reaguje publikum. Hlavní hypotéza této bakalářské práce byla vytvořena v návaznosti na teoretickou část. Záměrem bylo zjistit, zda se politická rétorika dotýká dnešní generace stejně, jako ovlivňovala generace předešlé. Další zkoumanou otázkou bylo zjistit, zda dnes společnost věnuje politickým projevům pozornost.

Výzkumu jsem se věnovala 3. měsíce. Jako analýzu uváděných tezí jsem zvolila vytvoření dotazníku v podobě kvalitativního průzkumu. Do svého kvalitativního průzkumu jsem chtěla zapojit především generaci, která se politické rétorice méně věnuje a nejméně se účastní voleb. Při získávání respondentů jsem oslovila svou bývalou střední školu (Hotelová škola Mariánské Lázně) a studenty vysoké školy (Univerzita Jana Amose Komenského Praha).

V první části dotazníku jsem se věnovala především rozřazení účastníků dle věku, pohlaví a dosaženého vzdělání, tato část mi měla pomoci lépe pochopit smýšlení jednotlivých skupin, popř. vyvodit skutečnosti ze zapsaných souvislostí.

V druhé části dotazníku se již specializuji na problematiku obecné rétoriky a současné politické rétoriky na české politické scéně. Z dotazníku mělo být zjištěno, zda současní studenti vnímají politickou rétoriku, věnují se podrobnější analýze projevů, utváří si pohled na rétora z částí a zda umí přiznat, že i když je jim politik jako osobnost nesympatický dokáže být kvalitním rétorem.

V poslední otázce dotazníku jsem se snažila dotazník celkově odlehčit, a položila otázku, která zapříčinila největší rozporuplnost v názorech respondentů. Cíl této otázky a její vyhodnocení, mělo poukazovat, na skutečnost koho dnešní zkoumaná skupina studentů, považuje za nejkvalitnějšího rétora.

11 ZÍSKÁVÁNÍ RESPONDENTŮ

Pro svojí výzkumnou část bakalářské práce jsem si předem zvolila skupinu respondentů, kteří si na politiku jako takovou začínají názor teprve utvářet. Cílem bylo oslovit věkovou skupinu mezi 18. - 22. lety. Tato věková skupina není ovlivněna předchozím politickým režimem a může tak reagovat zcela odlišně, než starší skupiny, které v tomto režimu žily 40. let.

Jako první jsem tedy oslovila svou bývalou střední školu (Hotelová škola Mariánské Lázně), která mi nabídla pomoc svých studentů. S panem ředitelem jsme se domluvili, že mi bude k dispozici paní učitelka Pechmanová, která na Hotelové škole vyučuje občanskou nauku v 4. ročnících. S paní Pechmanovou jsme se domluvily na jedné polovině vyučující hodiny, kterou je schopna mému výzkumu obětovat. Studenty jsem ještě před vyplňováním dotazníku seznámila s problematikou, kterou se snažím ze získaných dotazníků vyčíst. Před samotným vyplněním dotazníků vznikla zajímavá diskuse na téma rétoriky obecné a jejího vnímání oslovenými studenty. Vyplnění dotazníku středoškolskými studenty zabralo zhruba 5. – 8. minut. Předchozí diskuse přinutila studenty o dané problematice více přemýšlet a tak i čas na vyplnění dotazníku se výrazně zvýšil. Na této střední škole vyplnily dotazníky dvě třídy o celkovém počtu 50. studentů.

Jako druhý sběr dat jsem se snažila oslovit své kolegy z vysoké školy. S jednotlivými osobami jsem se osobně po předchozí emailové či telefonní komunikaci sešla. V této souvislosti proběhlo jen minutové ponoření do zkoumaného problému. Respondenti odpovídali s větší jistotou. Vyplnění dotazníku u vysokoškolských studentů netrvalo déle než 3. minuty. Vysokoškolských respondentů bylo zhruba stejně jako respondentů středoškolských.

Jako dohled nad dotazníky jsem se snažila o správné vyplnění otázek především v první části dotazníku, která se věnuje věku, pohlaví a dosaženému vzdělání. Další otázky byly položeny způsobem, na který může být odpovězeno pouze subjektivně. Případnou mystifikaci z pohledu respondentů tak nemůžeme 100% zaručit.

12 KOMUNIKACE S RESPONDENTY

První část komunikace se středoškolskými studenty začínala, lehkým zasvěcením do oboru rétoriky. Cílem této cca. 5. minutové přednášky bylo vyvolat u studentů diskusi na toto téma, tak aby si sami uvědomili, co všechno do rétoriky spadá. Studenti se tak snažili pochopit nejen obsahovou stránku samotného projevu, ale i nonverbální projev rétora nebo výskyt parazitních zvuků. Snahou o vyvolání diskuse, byla také přesvědčit studenty o tom, že žádná odpověď není špatná. Podpořit studenty tak, aby na dotazník nahlíželi zcela subjektivně. Podstatou věci bylo, aby se nenechali ovlivnit svými spolužáky a rozhodovali zcela dle vlastního uvážení. Na tento dotazník nebyl proto vyměřen žádný časový limit ani nátlak ze strany učitele.

Komunikace s vysokoškolskými studenty probíhala zcela odlišnou formou než komunikace s respondenty středoškolskými. S jednotlivými studenty, kteří byli ochotni spolupracovat na tomto dotazníku, jsem si určila přesný termín, kde jsme se následně sešli. Probíhalo krátké představení mé bakalářské práce a následných hypotéz, které chci dotazníkem potvrdit či vyvrátit. Studenti z velké části působili přístupně a o problematiku se vzhledem k nedávným prezidentským volbám aktivně zajímali. U těchto respondentů se již vsázelo na vytvoření vlastního názoru. Vzhledem k tomu, že se jednalo o studenty sociální a masové komunikace, předpokládala jsem, že nebudou ovlivněni médii do takové míry jako zbytek společnosti. Vyplnění dotazníků absolvoval každý respondent zvlášť, tak aby nemohl kopírovat myšlenky předešlého studenta

13 ŘAZENÍ OTÁZEK V DOTAZNÍKU

Volbu otázek jsem řadila dle jejich obecnosti, z dotazníku bylo potřeba, velmi snadno zjistí pohlaví, věkovou skupinu a dosažené vzdělání. Z těchto základních informací se pak mohli odhadnout odpovědi na následující otázky. První řada otázek tak měla vyjadřovat jasné, srozumitelné odpovědi. Respondenta neměli zatěžovat větším přemýšlením, dali se velice jednoduše vyplnit a respondent s nimi nemusel trávit téměř žádný čas.

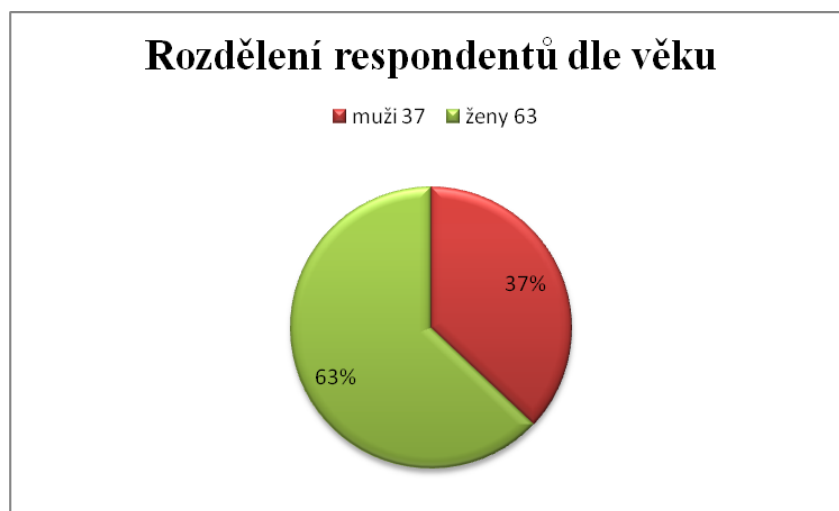
Druhá řada otázek byla zformována tak, aby si respondent uvědomil určité subjekty politických projevů. V této části již hrála významnou roli respondentova představivost či předešlá zkušenost. Respondent zde čerpá ze své subjektivní zkušenosti a používá zde svůj ucelený názor.

Poslední otázka je pak zaměřena zcela na subjektivní odpověď. Věnuje se nejznámějším rétorům české politické scény. V tomto případě nehrála roli jen politikova kvalitní rétorika, ale i obraz, který vytvořila o daném politikovy média, politikova předchozí angažovanost v různých politických postech. Neposledním faktem u závěrečné otázky bylo, zda respondent s některým z daných politiků více sympatizoval.

14 VYHODNOCENÍ JEDNOTLIVÝCH ČÁSTÍ DOTAZNÍKU

Jako prvotní porovnání proběhlo porovnání na základě pohlaví respondentů. Z celkového počtu 100. oslovených kandidátů bylo 37 mužů a 63 žen. Pro lepší přehlednost byl použit graf, který vyjadřuje tuto skutečnost v procentech.

Graf č. 1

Zdroj: Vlastní zpracování získaných dat.

Dle šetření je patrné, že dotazníku se účastnily téměř z 2/3 ženy. Můžeme tedy vycházet z toho, že ženy jsou ochotnější v rámci dobrovolnosti vyplňovat různé typy dotazníku. Dále můžeme vyčistit, že respondenti na středních školách byli spíše ženského pohlaví a tak obecně můžeme dojít k myšlence, že v současné době na středních školách studuje více žen než mužů. Dalším porovnáním, kterému se následně budu věnovat je porovnání věkových skupin, které se dotazníku zúčastnily. Nejmenší počet účastníků byl ve věku 0-15 let, žádní respondenti pak neuvodli, že jim je 70 a více let. Vzhledem k tomu, že dotazník byl vyplňován pod dohledem je vidět, že některé odpovědi o věku neodpovídají skutečnému věku respondentů. Věková skupina 51-70. let zobrazující se s počtem 4 respondentů, tak nemůže být pravdivá.

Tabulka č. 1

Věkové rozmezí	Počet účastněných respondentů
0-15 let	4
16-25 let	66
26-50 let	26
51-70 let	4
70 a více let	0

Zdroj: Vlastní zpracování získaných dat.

Dalším rozložením, kterým se dotazník zabývá, je rozložení dle dosud dosaženého vzdělání. Z grafu č. 2 můžeme vyčíst fakt, že nejvíce zúčastněných má vysokoškolská či středoškolské vzdělání s maturitou. Na posledních příčkách toho šetření skončili respondenti, kteří dosahovali základního vzdělání či vystudovali odborné učiliště. Velkou roli, by zde měl hrát fakt, že respondenti byli již cíleně vybráni dle předem stanovené věkové hranice. Důležité je také podotknout, že průzkumu se nezúčastnila osoba s nižším či vyšším vzděláním než je uvedeno v přiloženém grafu. Pro lepší přehlednost je přiložen graf, který zobrazuje odpovědi respondentů v procentech.

Graf č.2

Zdroj: Vlastní zpracování získaných dat.

V druhé části praktické části této práce, dotazník přechází k řešení definované problematiky. V první otázce tohoto charakteru se snaží zjistit, zda mají respondenti

o tomto oboru povědomí. Hlavní tezí bylo zjištění, zda se respondenti o politickou rétoriku zajímají nebo nezajímají. Zajímavostí je, že tato otázka vyhodnocená v procentech vychází jako poměr pohlaví u první otázky. Můžeme si tedy myslet, že všechny ženy, které vyplnily dotazník, se zajímají o politickou rétoriku. Dle procházení dotazníků jsme zjistili, že 100% zúčastněných žen nevyplnilo, že by se o politickou rétoriku zajímaly. Z toho můžeme určit, že o politickou rétoriku z dotazovaných respondentů se zajímají ženy i muži. Pro lepší přehlednost je přidána tabulka vyjádřena v procentech.

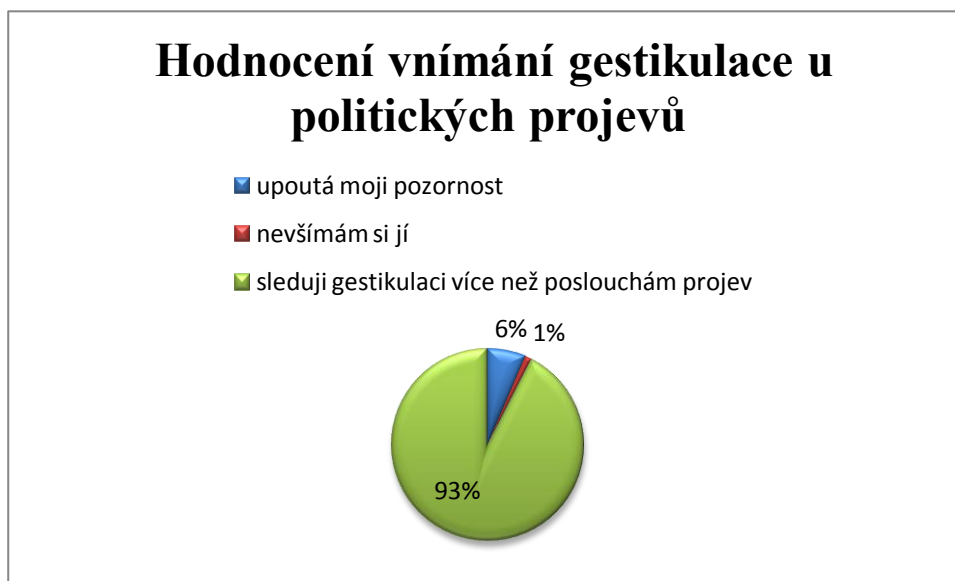
Tabulka č. 2

Rozdělení dle zájmu respondentů o politickou rétoriku	Procenta
ano	63%
ne	37%

Zdroj: Vlastní zpracování získaných dat.

Dalšími dvěma rozloženými se snažíme zjistit, zda je potřebnější ke kvalitnímu rétorickému umění používat spíše kvalitní výraznou gestikulaci, nebo stačí správně zvolená slova. Respondenti si zde měli představit projevy jim blízkým politickým osobnostem a uvědomit si, zda raději sledují osobu samotnou nebo raději poslouchají obsahovou stránku projevu. 93% respondentů uvedlo, že je více zaujme druh gestikulace a tak je odvede od obsahu projevu. Jen 1% respondentů uvedlo, že si gestikulace nevšímá a věnuje se jen obsahu. Pro lepší představivost je tato otázka vyhodnocena na grafu č. 3. V druhé otázce se pak snažíme zjistit, zda respondenti vnímají obsahovou stránku a volbu slov, při politických projevech. Zde dotazník vypověděl, že celých 33% respondentů obsah a volbu slov spíše sleduje, 30% respondentů sleduje obsah a dalších 30% respondentů se obsahu věnuje alespoň někdy. Pouze jedno procento respondentů uvedlo, že obsahu projevu nevěnuje žádnou pozornost a 6% uvedlo že také spíše volbu slov nezaznamenávají. Z toho můžeme určit, že gestikulace převyšuje nad obsahovou stránkou projevu. Proto tedy i rétor s výraznější a osobitou gestikulací bude mít lehčí cestu ve své politické kariéře.

Graf č. 3

Zdroj: Vlastní zpracování získaných dat.

V návaznosti na předešlé hypotézy se dotazník věnuje přímou otázkou politické rétorice a jejímu vlivu na politikovu kariéru. 85% dotazovaných respondentů vyplnilo, že kvalitní politikova rétorika slouží k lepšímu kariérnímu růstu. Pouze 1% dotazovaných vyplnilo, že na kvalitě rétoriky v tomto případě nezáleží. Z vyhodnocení této otázky můžeme tedy říct, že většina dotazovaných se přiklání k důležitosti kvalitní rétoriky u politiků, která je z velké většiny ovlivněna cílenou a osobitou gestikulací a více než polovina respondentů si myslí, že gestikulace by měla být doplněna srozumitelným obsahem a správnou volbou slov což vychází z předešlých odpovědí. Pro lepší pohopení je do textu vložena tabulka, která je vyjádřena v procentech.

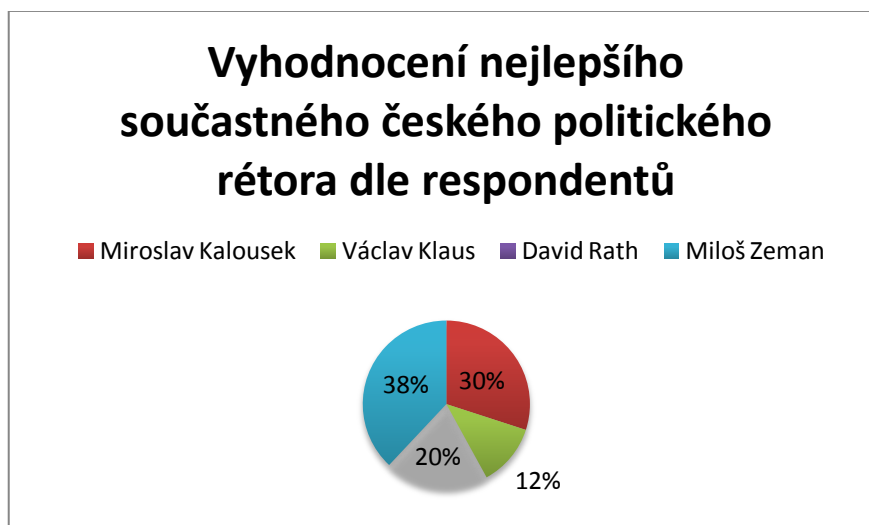
Tabulka č. 3

Myslíte si, že kvalitní rétorické vlastnosti, jsou důležité pro politikovu kariéru?	
Možnosti	Procenta
ano	53%
spíše ano	32%
nevím	11%
spíše ne	3%
ne	1%

Zdroj: Vlastní zpracování získaných dat.

V poslední části dotazníku, řešíme současnou českou politickou scénu. Dotazník zde vyhodnocuje nejlepšího rétora v tomto odvětví. Do dotazníku byli zvoleni politici, kteří byli podrobně analyzováni v poslední kapitole části teoretické. Vynechán byl pouze Václav Havel, protože již na politické scéně nevystupuje. V této části se tak dotazník snaží potvrdit hypotézu kvalitní rétoriky v souvislosti s politickými posty. V této otázce velkou roli také hrají sympatie či antipatie k jednotlivým osobám. Největší procento respondentů za nejlepšího současného politického rétora považuje Miloše Zemana, který získal celých 38% ze všech odpovědí. S 30% se na druhém místě objevuje Miroslav Kalousek, s 20% pak odpovědi pak skončil David Rath. Nejméně 12% z možných odpovědí získal Václav Klaus, zde je ale velká pravděpodobnost, že se respondenti řídili svou antipatií. Dotazník byl vyplňován krátkou dobu po vyhlášení amnestie Václavem Kalousem. Pro přehlednost zmiňovaných výsledků je přidán graf, kde jsou výsledky uvedeny v procentech.

Graf č. 4.

Zdroj: Vlastní zpracování získaných dat.

15 HODNOCENÍ VÝZKUMU

V praktické části této bakalářské práce jsem chtěla potvrdit své poznatky načerpané z knih a internetových zdrojů. Základním cílem praktické části, bylo potvrzení základní hypotézy, ale i zjištění, zda politická rétorika je věcí společensky sledovanou a má tak význam a uplatnění celkem nových profesních rolí mediálních poradců a společností věnujících se public relations. Při řešení dotazníku zejména se středoškolskými studenty mě velice potěšilo odhodlání věnované obecné rétorice a snaze o pochopení politické rétoriky. V komunikaci s respondenty tedy vychází myšlenka, že politická situace a politologie jako celek jim není cizí, spíše nemají možnost se s tímto oborem blíže seznámit a tak si na některé skutečnosti vytvořit vlastní názor. Často se pak nechávají strhávat proudem médií, nebo nejsilnějším členem skupiny.

Z výsledku dotazníku je dobře vidět, že základní hypotéza: zda jsou, pro politikovu kariéru potřebné kvalitní rétorické dovednosti se potvrdila. Z kvalitativního průzkumu můžeme tedy posoudit, že více než 90% respondentů sleduje výraznou gestikulaci, z toho můžeme usuzovat, že si respondenti dle gestikulace pamatují politiky. Už tento fakt napomáhá politikovi v cestě za kariérou. Až 60% respondentů sleduje obsahovou stránku přednášeného projevu, z toho pohledu můžeme říci, že neobvyklá slovní spojení, zajímavé metafory či personifikace, vždy oživí projev a politik tak opět vejde do posluchačova povědomí.

V poslední fázi výzkumu se dotazník zaměřuje na současnou politickou scénu. Můžeme tedy určit, že v této fázi potvrdila praktická část teoretickou. Nejlepším českým politickým současným rétozem byl s výsledkem 38%, respondenty vybrán Miloš Zeman. Miloš Zeman byl v posledních měsících velmi sledovanou osobností. V první řadě zahájil svou prezidentskou kampaň, která byla vyhodnocena jako velice populární. Díky vyhraným volbám se tak stal velmi sledovanou osobností a tak měl možnost, do povědomí respondentů vstoupit více než ostatní nabízení řečníci.

Výsledek výzkumu tedy jasně naznačuje, že i dnešní studenti mají zájem o politické projevy, politickou rétoriku a řečnictví obecně. Významně vnímají možnosti politické komunikace jako manipulačního nástroje.

ZÁVĚR

Od doby, kdy se naučil člověk mluvit a zvláště poté co vynalezl písmo, mají jazyk i pero mnohdy sílu meče. Slova mají schopnost inspirovat, ukazovat cestu, poskytovat povzbuzení či útěchu. Mohou přinášet morální zásady, vyjádřit odhodlanou vůli, povzbudit ke statečnému boji, ale nemusí vždy prosazovat i šíření dobra, ale i zla. Můžeme z nich vyčíst atmosféru doby, povahové rysy autora i očekávání jeho posluchačstva. Politická rétorika se tak stala nástrojem moci, kde pouhý jeden okamžik dokáže změnit chod dějin.

Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjištění, zda je pro politikovu kariéru, zásadní kvalitní znalost a správné používání rétoriky, při různých společenských výstupech a politických projevech. Hlavním úkolem se stala myšlenka, zda se veřejnost nechá ovlivnit těmi předem promyšlenými politickými přednesy či nikoliv. Pro tuto myšlenku se autorka snažila najít opodstatnění v samotném vývoji rétoriky. Pro potvrzení hypotézy si zvolila analýzu jednotlivých projevů a porovnávala je s masovým ohlasem, které tyto politické projevy přinášeli. Pro srovnání s dnešní masovou společností zvolila výzkumnou část, kterou prováděla pomocí dotazníku, tak aby mohla tuto hypotézu zcela ověřit.

Teoretická část práce se snaží rozkrývat prvopočátky rétoriky, z kterých se postupně vyvíjí politická rétorika. Obhajoba rétoriky jako studijního oboru se vždy setkávala s velkým počtem odpůrců. Dohady o tom, jak by měla kvalitní rétorika vypadat, jsou stále současnou otázkou. Cílem první části práce měli nastínit nejdůležitější okamžiky dané doby, pro lepší pochopení vývoje politické rétoriky a její dnešní podoby. Pro tuto část práce autorka vychází z průřezu dějinami od doby Řecko-římské až po současnost, ve které se věnuje českým politikům a jejich projevům.

V závěrečné části práce autorka potvrzuje svou hypotézu výzkumem, který provedla pomocí dotazníku. V této části se snaží autorka chápat manipulativní rétoriku jako obor, který se prolíná s psychologií, sociologií, marketingem a filozofií. Hlavním cílem závěrečné části práce, je tak pochopit myšlení masové společnosti. Autorka tímto výzkumem potvrzuje, že politická rétorika je stále velmi důležitým aspektem, pro vývoj

kariéry politika. Z výzkumu vyplývá, že společnost si velmi potrpí na nonverbální stránku projevu a tak zdatný rétor bude mít vždy větší možnost na politický post ovlivnitelný volby, než rétor nevýrazný.

Z této bakalářské práce tedy vyplývá, že politická rétorika je neustále se vyvíjejícím oborem, který v sobě skrývá velkou škálu možností. Politická rétorika bude mít vždy vliv na rozhodování masové společnosti nejen v České republice, ale i v zahraničí. Práce mediálních agentur a poradců tak bývá v mnohých aspektech podhodnocována

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BRUNO, T. ADAMCZYK, G. *Řeč těla*. 1. přel. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s. 2007. ISBN 978-80-247-2008-1.

CICERO, M. T. *Řeči proti Verrovi*. vyd. 1. Praha: Odeon 1972.

HARTLEY, M. *Řeč těla v praxi: teorie, cvičení a modelové situace*. 1.vyd. Praha: Portál s. r. o. 2004. ISBN 80-7178-844-9.

HAVLOVÁ, I., MĚCHUROVÁ, A., ŠTEMBERKOVÁ Š., *Kapitoly z rétoriky (Pracovní texty pro budoucí učitele)*. 1.vyd. Praha: Karolinum 1991. ISBN 80-7066-474-6.

HLAVÁČEK, L. *Mluvíti stříbro, mluvíti zlato (Slova, gesta a činy v mezilidské komunikaci)*. 1.vyd. Praha: VOX a.s. 2005. ISBN 80-86324-45-1.

HUS, J. *Česká kázání sváteční*. Praha: Nakladatelské družstvo Blahoslav 1952.

JIRÁK, J. ŘÍCHOVÁ, B. *Politická komunikace a média*. vyd. 1. Praha: Karolinum 2000. ISBN 80-246-0182-6.

KAŠPAR, J. *Slova, která změnila svět*. vyd. 1. Praha: VÍKEND s. r. o. 2009. ISBN 978-80-7433-012-4.

KLAUS, V. *Klaus v Bruselu*. vyd. 1. Praha: CEP 2001 s. ISBN 80-86547-05-1.

KRAUS, J. *Člověk mluvící*. 1.vyd. Praha: LEDA spol s. r. o. 2011. s. 43-44. ISBN 978-80-7335-258-5.

KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2.přepřac.vyd. Praha: Karolinum 2011. ISBN 978-80-246-2001-5.

MISTR JAKOUBE ZE STRŽÍBRA, Bedřich Spáčila. *Betlémská kázání z roku 1416*. Praha: Nakladatelské družstvo Blahoslav 1951.

SCHREIBER, H. ŽANTOVSKÁ, I. *Čítanka z rétoriky*. vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského 2008. ISBN 978-80-86723-60-0.

ŠMAJSLOVÁ BUCHTOVÁ, B. *Rétorika*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 2006. ISBN 80-247-0868-X.

TINKOVÁ, E. *Rétorika aneb Řeč jako nástroj*. 1. vyd. Praha: Computer Media s. r. o. 2010. ISBN 978-80-7402-074-2.

WIEKE, T. *Rétorika v praxi*. vyd. 1. Dobruška: Rebo Productions CZ, spol s r. o. 2005. ISBN 80-7234-418-8.

ŽANTOVSKÁ, I. *Jazyková komunikace v dějinách lidstva*. 2. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2008. ISBN 978-80-86723-55-6.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

BECK, G. *Verbotene Rhetorik-Die Kunst der skrupellosen Manipulation*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 2007. ISBN 978-80-247-1743-2.

Seznam použitých

Adolf Hitler: projevy (recenze) ©2013 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.protiprudu.org/adolf-hitler-projevy-recenzia/>.

Benito Mussolini. ČT24.cz. [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/osobnosti-na-ct24/4545-benito-mussolini/>.

Edvard Beneš abdikoval, Československo je bez prezidenta. Neaktuality. ©2010 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.neaktuality.cz/domaci/edvard-benes-abdikoval-ceskoslovensko-je-bez-prezidenta/>.

Generál Charles de Gaulle. ceskatelevize.cz [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10076771079-general-charles-de-gaulle/>.

Historický magazín: Winston Churchill ©2008 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/osobnosti-na-ct24/39695-winston-churchill/>.

Charles de Gaulle. Osobnosti.cz. [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://zivotopis.osobnosti.cz/charles-de-gaulle.php>.

Ing. Miroslav Kalousek. NasiPolitici.cz. [2013-03-08]. Dostupné z: <http://www.nasipolitici.cz/cs/politik/122-miroslav-kalousek>

Kompletní projev Davida Ratha v Poslanecké sněmovně. Lidovky.cz ©2011 [2013-03-08]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/kompletni-projev-davida-ratha-v-poslanecke-snemovne-f9i-zpravy-domov.aspx?c=A120907_115534_ln_domov_ogo.

Mudr. David Rath. Naší politici. cz [2013-03-08]. Dostupné z:
<http://www.nasipolitici.cz/cs/politik/290-david-rath>.

Mussolini, Benito: Itálie (ITA): Evropa. Válka.cz. [cit. 2013-02-22].
Dostupné z:<http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/11637>.

Mussolini's speech against France, Rome 1939. youtube.cz [cit. 2013-02-22]. Dostupné z:
<http://www.youtube.com/watch?v=Sm-yfDpLuIo>.

Postřehy Karla Kyncla: W. Churchill – může nás i v dnešní době inspirovat? © 1994
[cit. 2013-02-22]. Dostupné z:
<http://www.ceskatelevize.cz/porady/889170-postrehy-karla-kyncla/494213100370003/>.

Prezidentské klipy pohledem kreativce: Zeman je nejlepší, bohužel. Lidovky.cz . Prchal,
M. ©2012 [cit. 2013-01-28]. Dostupné z:
http://byznys.lidovky.cz/prezidentske-klipy-pohledem-kreativce-zeman-je-nejlepsi-bohuzel-ph3-/statni-pokladna.asp?c=A121219_135152_ln-media_ape.

Prezidentské klipy pohledem kreativce II: Franz je takový český Obama. Lidovky.cz.
Prchal, M. ©2012[cit. 2013-01-28]. Dostupné z:
http://byznys.lidovky.cz/prezidentske-klipy-pohledem-kreativce-ii-franz-je-takovy-cesky-obama-1jw-/firmy-trhy.asp?c=A121219_172911_ln-media_ape.

Projev Miroslava Kalouska. TOP09.cz©2011[2013-03-08]. Dostupné z:
<http://www.top09.cz/co-delame/snem-2009/projev-miroslava-kalouska-554.html>.

Projev T. G. Masaryka k 28. Říjnu 1919. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky.
[cit. 2013-02-22]. Dostupné z:
<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/085schuz/s085001.htm>.

Psycholog radí lidem: Vydržte, prezidentské kampaně jsou u konce. Parlamentní listy.
© 2013[2013-01-28]. Dostupné z:
<http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Psycholog-radi-lidem-Vydrzte-prezidentske-kampane-jsou-u-konce-260384>.

Rétorika - teoretický vstup - Katedra českého jazyka a literatury ©2013
[cit. 2013-02-22].

Dostupné z:
https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:M3vrUmG6LFIJ:kcjl.upol.cz/retorika1.doc+&hl=cs&gl=cz&pid=bl&srcid=ADGEESjyBm0p4LJltLpaJT4pBfUJTkYX3QPk_2o0tQsrnspYdM9y799H5E7SFzqDFbdpaDjTpMJZj5gFTEExKucB9Q3mixw0OMKFcrbh21E8WbcCwCJ_xBIFt103OjDopIL9yz5KMeIAY&sig=AHIEtbQ2BV0xf6_KHRPxiZTq0tzzwnkk8g.

Václav Havel, Praha - Hrad II. Ceskatelevize.cz. Vidlák, J.©2011[2013-02-20].
Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10319917836-vaclav-havel-praha-hrad-ii/>.

ZEMAN, M. *Dokument: Inaugurační projev Miloše Zemana*. Idnes.cz [2013-03-08].
Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/inauguracni-projev-milose-zemana-dq6-domaci.aspx?c=A130308_114547_domaci_jpl.

Zemanova škola komunikace. Psychologie. cz. ©2013[2013-01-28].
Dostupné z: <http://psychologie.cz/zemanova-skola-komunikace/>.

SEZNAM GRAFŮ A TABULEK

Seznam grafů

Graf č. 1: Rozdělení respondentů dle pohlaví.....	57
Graf č. 2: Rozdělení respondentů dle vzdělání	58
Graf č. 3: Hodnocení vnímání gestikulace u politických projevů.....	60
Graf č. 4: Hodnocení nejlepšího současného českého rétora.....	61

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Rozdělení respondentů dle věku	58
Tabulka č. 2: Rozdělení dle zájmu respondentů o politickou rétoriku.....	59
Tabulka č. 3: Kvalitní rétorické vlastnosti x politikova kariéra.....	60

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník	I
-----------------------------------	----------

PŘÍLOHY

Příloha A – Dotazník

Jaké jste pohlaví?

Muž

Žena

Kolik vám je let?

0-15

16-25

26-50

51-70

70 a více

Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Základní škola

Odborné učiliště

Střední škola

Střední škola s maturitou

Vysoká škola

Zajímáte se o politické projevy?

Ano

Ne

Jak vnímáte politikovu gestikulaci u projevu?

Upoutá mou pozornost

Nevšímám si jí

Sleduji více jeho gestikulaci, než ho poslouchám

Myslíte si, že kvalitní rétorika je potřebná pro kariéru politika?

Ano

Spíše ano

Nevím

Spíše ne

Ne

Kterého ze zmiňovaných politiků byste chápali jako nejlepšího současného politického rétora?

David Rath

Miloš Zeman

Miroslav Kalousek

Václav Klaus

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Lucie Dušková

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: prezenční studium

Název práce: Politická rétorika v průřezu Evropskými dějinami a její dnešní podoba v České republice

Rok: 2013

Počet stran textu bez příloh: 56

Celkový počet stran příloh: 1

Počet titulů českých použitých zdrojů: 17

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 1

Počet internetových zdrojů: 21

Počet ostatních zdrojů: 0

Vedoucí práce: MgA. Miloslav Kučera

